

Ilustracja 1. (fragment) Projekt szkicowy regulacji zabudowy części Równego, 1928, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. 31, op. 1, spr. 1095

Figure 1. (fragment) Draft design a section of Równe regulating its building tissue, 1928, APOR Równe District State Archives, f. 31, op. 1, case file 1095

Otrzymano:

9 czerwca 2025 r.

Zaakceptowano:

28 lipca 2025 r.

OLGA MYKHAYLYSHYN, prof. dr hab. arch.

Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i Zarządzania Zasobami

Naturalnymi, Instytut Budownictwa, Architektury i Dyżajnu, Równe, Ukraina

o.l.mykhaylyshyn@nuwm.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3046-7923>

DOI: <https://doi.org/10.17388/WUT.2025.0038.ARCH>

Licencja/License CC BY-NC-ND 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0)

ROZWÓJ URBANISTYCZNY RÓWNEGO I ŁUCKA NA WOŁYNIU W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM: IDEE, PROJEKTY, REALIZACJE

WPROWADZENIE

Kształtowanie w latach 20. i 30. XX wieku jakościowo nowego środowiska zamieszkania zgodnego z zasadami funkcjonalnego urbanizmu stało się jednym z głównych zadań polskich architektów i urbanistów, również w odniesieniu do miast Wołynia.

Największe miasta województwa wołyńskiego w granicach II Rzeczypospolitej — Równe i Łuck — wymagały oraz faktycznie stały się w okresie międzywojennym przedmiotem podobnej funkcjonalno-planistycznej transformacji.

Podstawą opracowania projektów rekonstrukcji i rozwoju przestrzennego były koncepcje urbanistyczne Europy Zachodniej, przetestowane wcześniej w wielkich miastach międzywojennej Polski.

Celem artykułu jest analiza projektów rozwoju przestrzenno-planistycznego miast Równego i Łucka, opracowanych w latach 20. i 30. XX wieku w kontekście zasad europejskiej i polskiej urbanistyki pierwszej trzecji XX wieku.

W toku badań zastosowano ogólnonaukowe metody empiryczne:

- kwerendę archiwalną źródeł pierwotnych (dokumentacje projektowe i inne), która umożliwiła wyznaczenie przedmiotowego zakresu badania oraz jego etapizację;
- metodę porównawczą, służącą identyfikacji wspólnych i odmiennych cech projektów urbanistycznych dla Równego i Łucka w kontekście zachodnioeuropejskiej i polskiej teorii oraz praktyki urbanistycznej;
- analizę i syntezę strukturalno-genetyczną — w celu ustalenia istoty funkcjonalno-przestrzennych transformacji proponowanych w projektach rozwoju badanych miast.

Część analityczna artykułu opiera się na kilku grupach źródeł. Po pierwsze — na publikacjach o charakterze koncepcyjnym z okresu międzywojennego, w szczególności poświęconych ideom funkcjonalnej urbanistyki¹ oraz kształtowaniu środowiska współczesnego miasta², jak również współczesnych badaniach polskich naukowców dotyczących rozwoju urbanistycznego miast Polski w latach 20. i 30. XX wieku³.

Drugą istotną grupę stanowią publikacje w prasie fachowej („Biuletyn Urbanistyczny”, „Komunikat SARP”), regionalnej („Wołyńskie Wiadomości Techniczne”, „Wołyń”, „Wołyński Dziennik Wojewódzki”) i lokalnej („Echo Równieńskie”), które pozwalają ustalić szczegóły podejść oraz chronologię opracowania projektów urbanistycznego rozwoju. Kluczową rolę odgrywają źródła pierwotne, tj. plany zabudowania miast, projekty poszczególnych dzielnic miejskich, a także teksty dotyczące problemów, idei i założeń rozwoju struktury planistycznej Równego i Łucka, które są przechowywane w archiwach regionalnych Ukrainy.

PROJEKTY ROZWOJU ARCHITEKTONICZNO- -PRZESTRZENNEGO MIASTA RÓWNE

Równe, ze względu na swoją skalę, poziom rozwoju gospodarczego oraz strukturę zatrudnienia ludności (dominowały tu niewielkie zakłady zaspokajające lokalne potrzeby w zakresie produkcji przemysłowej oraz rozwinięty był drobny handel), nie mogło aspirować do działań urbanistycznych porównywalnych z realizowanymi w największych miastach Polski — Warszawie⁴, Wrocławiu⁵, Krakowie⁶ Poznaniu⁷, Lublinie⁸ i innych. Miasto również nie miało możliwości kompleksowego zastosowania metody funkcjonalno-przestrzennego porządkowania. Podobnie jak większość średnich i małych miast w okresie międzywojennym, Równe odczuło skutki rewolucji przemysłowej i intensyfikacji procesów urbanizacyjnych. Lokalne problemy społeczne, związane

¹ J. Chmielewski, S. Syrkus, *Warszawa Funkcjonalna (przyczynek do urbanizacji regionu Warszawskiego, „Komunikat SARP” 1935, nr 8, s. 37–74.*

² A. Lauterbach, *Zagadnienia wielkiego miasta, „Architektura i Budownictwo” 1925, nr 2, s. 15–23, s. 21–22.*

³ W. Kononowicz, *Oblicza modernizmu w urbanistyce europejskiej pierwszego trzydziestolecia XX wieku na przykładzie Wrocławia*, [w:] *Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona*, red. nauk. M.J. Sołtysik, R. Hirsch, Gdynia 2009, s. 13–20; G. Kodym-Kozaczko, M. Kozaczko, *Plan ogólny zabudowania Poznania (1931–1939) na tle europejskiej teorii i praktyki budowy miast*, [w:] *Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona*, red. M.J. Sołtysik, R. Hirsch, Gdynia 2009, s. 105–114; E. Przesmycka (red.), *Architektura modernizmu: Kraków, Lublin, Otwock*, Lublin 2008; K.K. Pawłowski, *Kierunki rozwoju urbanistyki polskiej okresu międzywojennego a ewolucja osiedla mieszkaniowego*, [w:] *Sztuka XX wieku*, Warszawa 1971, s. 153–188; J. Purchla, *Rozwój przestrzenny, urbanistyczny i architektoniczny Krakowa doby autonomii galicyjskiej i drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. J. Wyrozumski, Kraków 2007, s. 619–661.

⁴ J. Chmielewski, S. Syrkus, *Warszawa Funkcjonalna...*, op. cit., s. 37–74.

⁵ W. Kononowicz, *Oblicza modernizmu...*, op. cit., s. 13–20.

⁶ J. Purchla, *Rozwój przestrzenny, urbanistyczny i architektoniczny Krakowa...*, op. cit., s. 619–661.

⁷ G. Kodym-Kozaczko, M. Kozaczko, *Plan ogólny zabudowania...*, op. cit., s. 105–114.

⁸ E. Przesmycka, *Architektura modernizmu...*, op. cit., 172 s.

Ilustracja 1. Projekt szkicowy regulacji zabudowy części Równego, 1928, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. 31, op. 1, spr. 1095

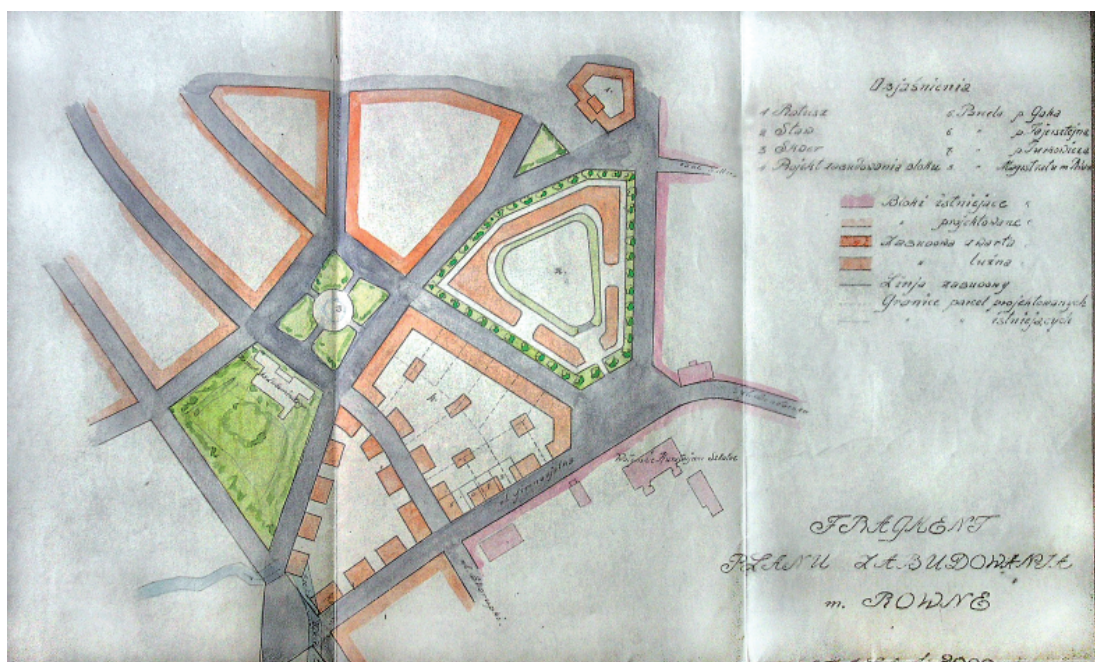
Figure 1. Draft design a section of Równe regulating its building tissue, 1928, APOR Równe District State Archives, f. 31, op. 1, case file 1095

z niskim poziomem edukacji, ochroną zdrowia oraz stanem sanitarno-higienicznym miasta, wymusiły konieczność zaprojektowania nowych kwartałów mieszkaniowych oraz odpowiedniej infrastruktury miejskiej.

Pierwszą próbą częściowej regulacji zabudowy Równego był plan sporządzony przez wydział techniczny magistratu miasta w 1928 roku⁹ (il. 1). W planie tym zaproponowano lokalizację obiektów sportowych o znaczeniu ogólnomiejskim w dolinie rzeki Uście, natomiast podmokły teren nieprzydatny do zabudowy mieszkaniowej, położony w pobliżu dawnego pałacu właścicieli miasta — książąt Lubomirskich — oraz wzdłuż koryta rzeki, przeznaczono na park miejski. Na północ od pałacu planowano utworzenie nowych kwartałów mieszkalnych oraz rozmieszczenie budynków użyteczności publicznej.

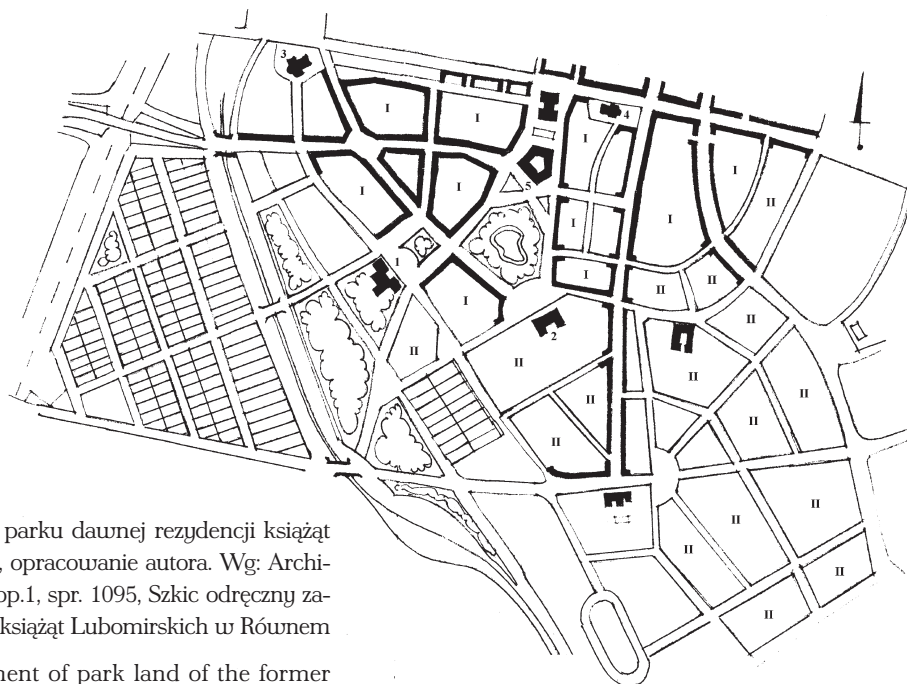
Do dziś zachowały się szkice dwóch wariantów rozplanowania. W jednym z nich przewidziano rozwój strefy mieszkaniowej na południe i południowy wschód od centrum — na terenie dawnego parku rezydencjonalnego (il. 2). W drugim zaproponowano ideę utworzenia nowego centrum administracyjnego poprzez powiązanie przestrzenno-kompozycyjne dawnego pałacu z nowym gmachem ratusza miejskiego przy pomocy bulwaru

⁹ Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego (APOR), f. 31, op. 1, spr. 1095.

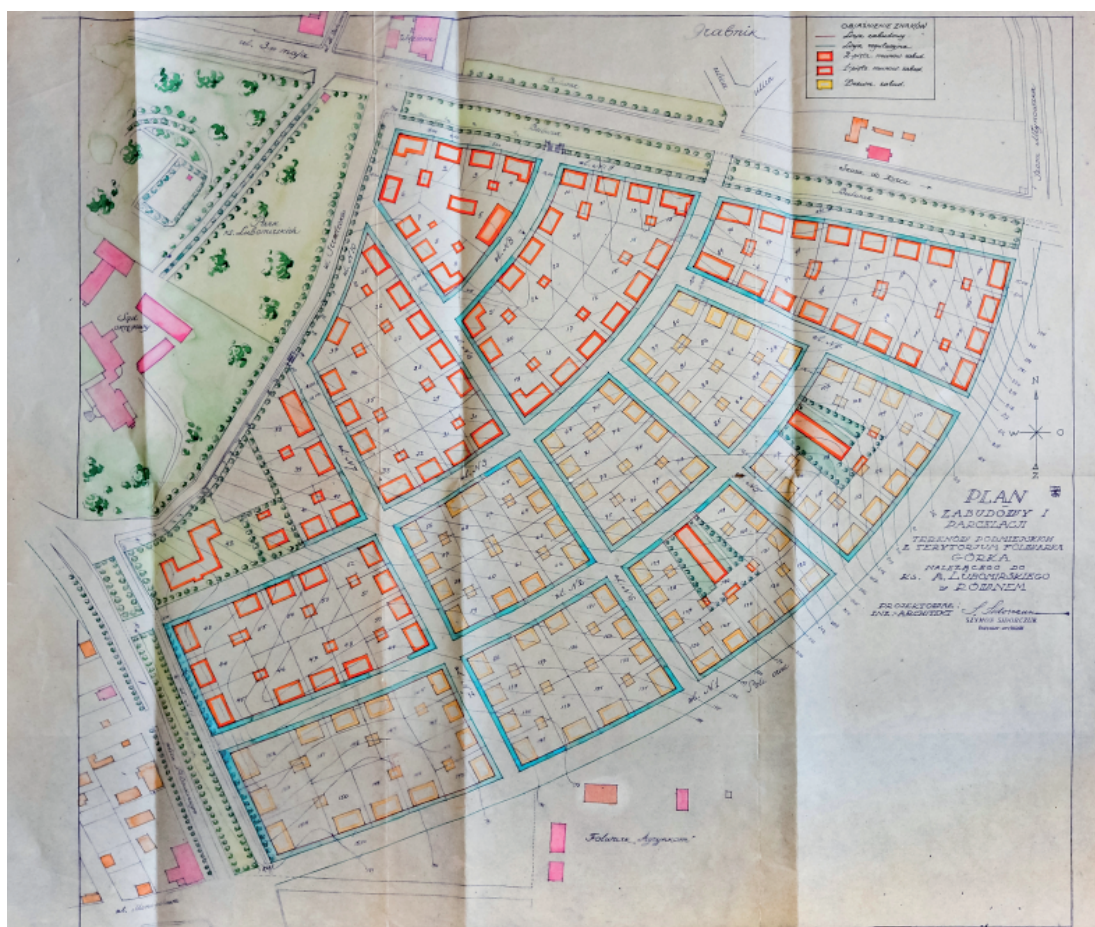
Ilustracja 2. Fragment planu zabudowania m. Równego, Szymon Sidorczuk, koniec lat 20. XX wieku, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. 31, op.1, spr. 1095

Figure 2. Fragment of the building plan for the city of Równe, Szymon Sidorczuk, end of the 1920s, APOR Równe District State Archives, f. 31, op.1, case file 1095

Ilustracja 3. Schemat zagospodarowania terenu parku dawnej rezydencji książąt Lubomirskich oraz przyległych działek, 1928 rok, opracowanie autora. Wg: Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. 31, op.1, spr. 1095, Szkic odręczny zagospodarowania terenu parku dawnej rezydencji książąt Lubomirskich w Równem

Figure 3. Schematic diagram of the development of park land of the former Lubomirski ducal residence and adjacent properties, 1928, developed by the author on the basis of APOR Równe District State Archives, f. 31, op.1, case file 1095, hand drawing of the development of the parklands of the former Lubomirski ducal residence in Równe

Ilustracja 4. Plan zabudowy i parcelacji terenów podmiejskich z terytorium folwarku Górka należącego do księcia A. Lubomirskiego w Równem, Szymon Sidorczuk, 1930, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. 31, op. 1, spr. 3967

Figure 4. Building and subdivision plan of the suburban grounds of Duke A. Lubomirski's Górka grange in Równe, Szymon Sidorczuk, 1930, APOR Równe District State Archives, f. 31, op. 1, case file 3967

i skweru (il. 3). Układ kompozycyjny kwartałów mieszkaniowych, promieniście rozchodzące się ulice wychodzące z niewielkich placów — wszystko to wyraźnie nawiązuje do rozwiązań urbanistycznych angielskich „miast-ogrodów” z początku XX wieku oraz przedmieść największych polskich miast lat 20. i 30. XX wieku. Jednakże propozycje te zostały poddane krytyce przez głównego architekta miasta W. Świętochowskiego, który podkreślił brak możliwości jakiegokolwiek zabudowy na terenach podmokłych¹⁰, w wyniku czego władze miejskie zrezygnowały z dalszego opracowywania tej wersji planu.

Podobne podejście do kompozycyjno-planistycznej organizacji zastosowano w projekcie nowych kwartałów mieszkaniowych na wschodnich obrzeżach Równego (architekt Szymon Sidorczuk, 1930 rok)¹¹ (il. 4).

¹⁰ Co mówi architekt miejski o rozbudowie miasta?, „Echo Równieńskie” 1928, nr 244, s. 4.

¹¹ APOR, f. 31, op. 2, spr. 3967.

Teren ten przylegał do parku miejskiego, którego funkcję od 1930 roku pełnił obszar Targów Wołyńskich — regionalnej wystawy przemysłu, rzemiosła i rolnictwa — zlokalizowanej na terenie podmiejskiej posiadłości książąt Lubomirskich, folwarku Górka¹². Specjalizacja funkcjonalna parku, duża liczba pawilonów oraz stosunkowo niewielka powierzchnia ograniczały możliwości mieszkańców w zakresie rekreacji i wypoczynku.

Dlatego z inicjatywy magistratu miasta Równego w 1930 roku zaprojektowano nowy park miejski na przedmieściu Grabnik¹³. Utworzenie parku jako ogrodu botanicznego umożliwiłoby zaangażowanie uczniów szkół miejskich do prac porządkowych i pielęgnacyjnych na wyznaczonych obszarach. Sadzenie roślin rodzimych gatunków pozwoliłoby upowszechnić wiedzę o przyrodzie Zachodniego Wołynia, a budowa parku zapewniłaby zatrudnienie znacznej liczbie bezrobotnych. Ponadto [...] *Założenie parku miejskiego dla Równego ma duże znaczenie [...] dlatego, że ze wszystkich miast Wołynia najbardziej pozbawione [jest] zieleni tak publicznych jak i prywatnych. Równe zajmując 694 ha obszaru nie posiada własnego parku. Park Lubomirskich zaledwie na obszarze 3 ha (na mieszkańca celowo zabudowanego miasta powinni wypadać przynajmniej 10 m² zieleni plantacyjnych — w Równem zaś wypada zaledwie 1,1 metra.*¹⁴.

Z okazji uroczystości założenia nowego parku, które odbyły się 15 lipca 1933 roku, Równe odwiedził wojewoda wołyński Henryk Józewski. Projekt parku o powierzchni 4 ha, opracowany na zasadach dobroczynności, wykonał inż. Mikołaj Wejtko¹⁵.

Brak dokumentu określającego strategię architektoniczno-przestrzennego rozwoju Równego, fragmentaryczność działań urbanistycznych oraz konieczność dostosowania zabudowy do wymogów nowego prawa budowlanego skłoniły lokalną administrację do opracowania planu generalnego. W styczniu 1934 roku zarząd miejski poinformował o przygotowywaniu przez dział techniczny projektu szczegółowego planu zabudowy części centralnej i śródmieścia miasta¹⁶. Na tym etapie zatwierdzono jednak jedynie przepisy budowlane¹⁷, które wprowadzały podział terenu na kilka stref o różnicowanym typie zabudowy (I strefa — zwarta zabudowa mieszkaniowa ognioodporna o wysokości 2 kondygnacji i więcej; II i III strefy — zabudowa tego samego typu, lecz o mniejszej intensywności; IV strefa — luźna zabudowa mieszana, ognioodporna i nieognioodporna; V strefa — zabudowa przemysłowa), przy jednoczesnym uregulowaniu wysokości budynków i ich rozmieszczenia na działkach.

Do problematyki planu generalnego powrócono ponownie dopiero w 1936 roku, kiedy dla Równego, z inicjatywy Wojewódzkiego Biura Pomiarów i Planów Zabudowy

¹² O. Mykhaylyshyn, M. Smolyn, *Arkhitektura Volynskykh torhiv v Rivnomu 1930–1939 rokiv*, „Suchasni problemy doslidzhennya, restavratsiyi ta zberezheniya kulturnoyi spadshchyny” 2008, nr 5, s. 133–146.

¹³ T. Swiszcowski, *Park w Równem*, „Wołyń” 1933, nr 4, s. 9.

¹⁴ T. Swiszcowski, *Nowy park w Równem*, „Wołyń” 1933, nr 18, s. 5.

¹⁵ *Otwarcie parku w Równem*, „Wołyń” 1933, nr 31, s. 5.

¹⁶ *Obwieszczenie Zarządu Miejskiego m. Równego z dn. 31 stycznia 1934 r. w sprawie sporządzenia szczegółowego planu zabudowania*, „Wołyński Dziennik Wojewódzki” 1934, nr 2, s. 19–20.

¹⁷ APOR, f. 31, op. 1, spr. 2770, k. 2–6.

Miast w Łucku, przeprowadzono kompleksowe badania przedprojektowe. Posłużyły one jako podstawa do organizacji i przeprowadzenia ogólnopolskiego konkursu na opracowanie ogólnego planu zabudowania miasta¹⁸. Prace przygotowawcze wykonano na wysokim poziomie metodycznym — obejmowały one analizę fizjograficzną terenu, rozmieszczenie głównych arterii komunikacyjnych (układ transportowy), zarys rozwoju historycznego, dane statystyczne obrazujące potrzeby ekonomiczne, społeczne i kulturalno-oświatowe największego miasta województwa wołyńskiego¹⁹. Opracowane materiały zostały wysoko ocenione przez urbanistów, socjologów, ekonomistów. Towarzyszący publikacji tych materiałów komentarz podkreślał konieczność indywidualnego podejścia do rozwiązywania problemów urbanistycznych w miastach. [...] *Wszelki schemat w tej dziedzinie nie prowadzi do właściwego rozwiązania zagadnienia. Poszczególne osiedla, nawet tego samego typu, posiadają tak samoistny charakter, że ścisła standaryzacja studiów nad tem, co o tym charakterze decyduje, nigdy pożądaných rezultatów nie odniesie*²⁰.

Spośród 19 nadesłanych na konkurs projektów, nagrodzono pięć prac. Drugą nagrodę otrzymali architekci Marta i Adam Juraniec-Jurewiczowie oraz inż. Józef Wargala z Łucka. Trzecią — architekci Józef Reński i Wacław Podleski z Warszawy. Czwartą — Zbigniew Ihnatowicz i Kazimierz Pigułowski również z Warszawy. Wyróżnienie przypadło projektowi nr 18. Zwyciężyła koncepcja opracowana przez znanych warszawskich architektów, członków Towarzystwa Urbanistów Polskich — Marylę Buckiewiczównę i Władysława Wieczorkiewicza²¹.

W projektach konkursowych przedstawiono: ogólną strategię rozwoju architektoniczno-przestrzennego Równego, podejścia do strukturyzacji zabudowy mieszkaniowej, kształtowania nowych przestrzeni publicznych oraz lokalizacji obiektów administracyjnych, społecznych, kulturalnych i oświatowych.

Do dziś zachowały się oryginały części graficznej dwóch projektów konkursowych, tj. Maryli Buckiewiczówny i Władysława Wieczorkiewicza (projekt nr 7)²² oraz projektu nr 17²³, którego autorów dotąd nie udało się ustalić. Projekt Adama i Marty Juraniec-Jurewiczów oraz Józefa Wargali (projekt nr 3) został opublikowany na łamach czasopisma „Wołyńskie Wiadomości Techniczne”²⁴.

W projekcie M. Buckiewiczówny i W. Wieczorkiewicza widoczne jest wyraźne dążenie do funkcjonalnego uporządkowania przestrzeni miejskiej, zrównoważenia proporcji między terenami zabudowanymi a otwartymi, z uwzględnieniem gęstości i wysokości

¹⁸ A. Juraniec-Jurewicz, *Prace i zagadnienia urbanistyczne Wołynia*, „Wołyńskie Wiadomości Techniczne” 1937, nr 8/9, s. 8.

¹⁹ K.K. Pawłowski, *Kierunki rozwoju urbanistyki...*, op. cit., s. 153–188.

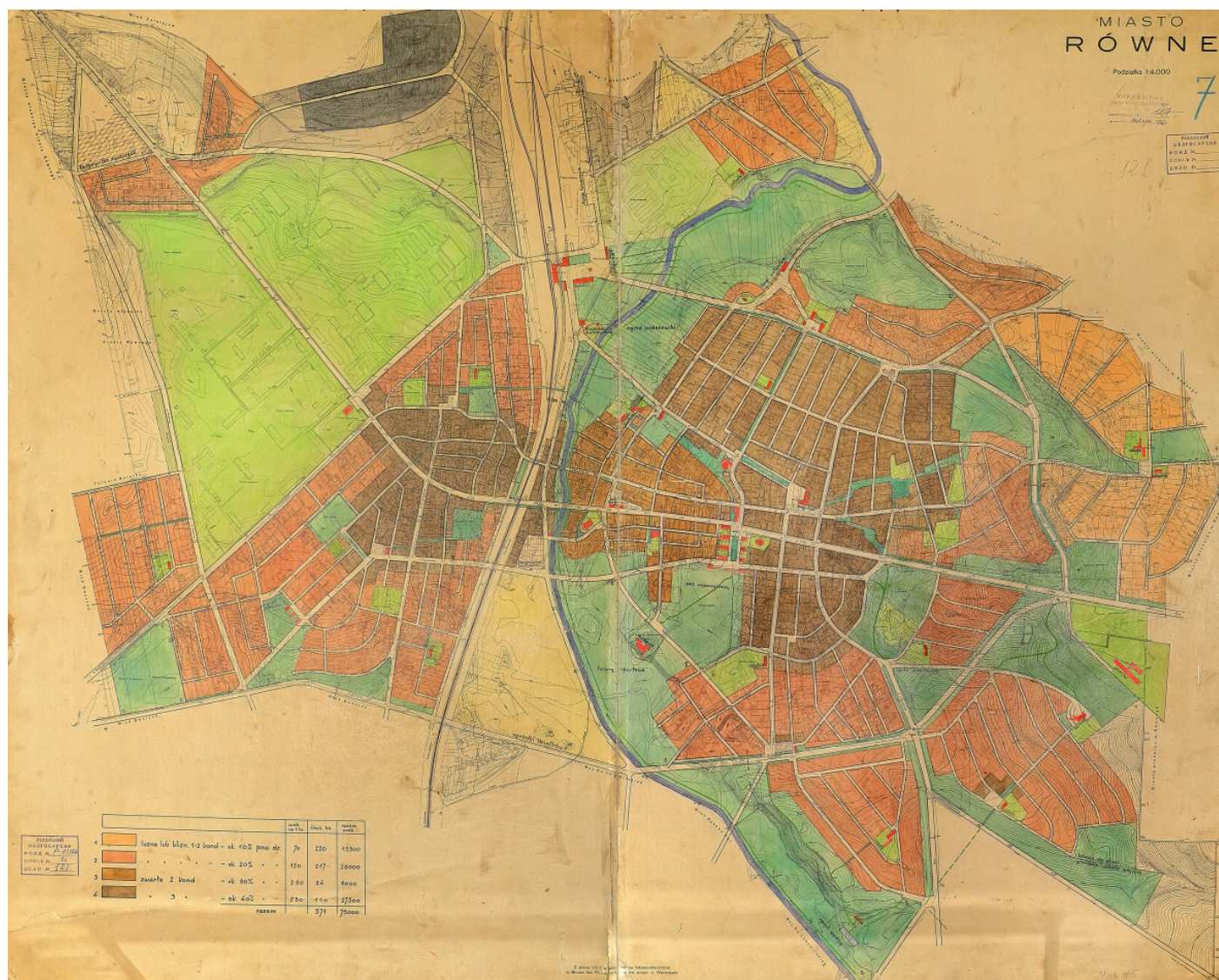
²⁰ *Studia wstępne do planu zabudowania m. Równego*, „Biuletyn Urbanistyczny” 1936, nr 1, s. 24.

²¹ *Rozstrzygnięcie konkursu №71 SARP-TUP na rozplanowanie miasta Równego*, „Komunikat SARP” 1937, nr 5, s. 12.

²² APOR, f. P-1934, op. 20, spr. 121.

²³ APOR, pom. zespół dokumentów.

²⁴ A. Juraniec-Jurewicz, *Prace i zagadnienia...*, op. cit., s. 9.

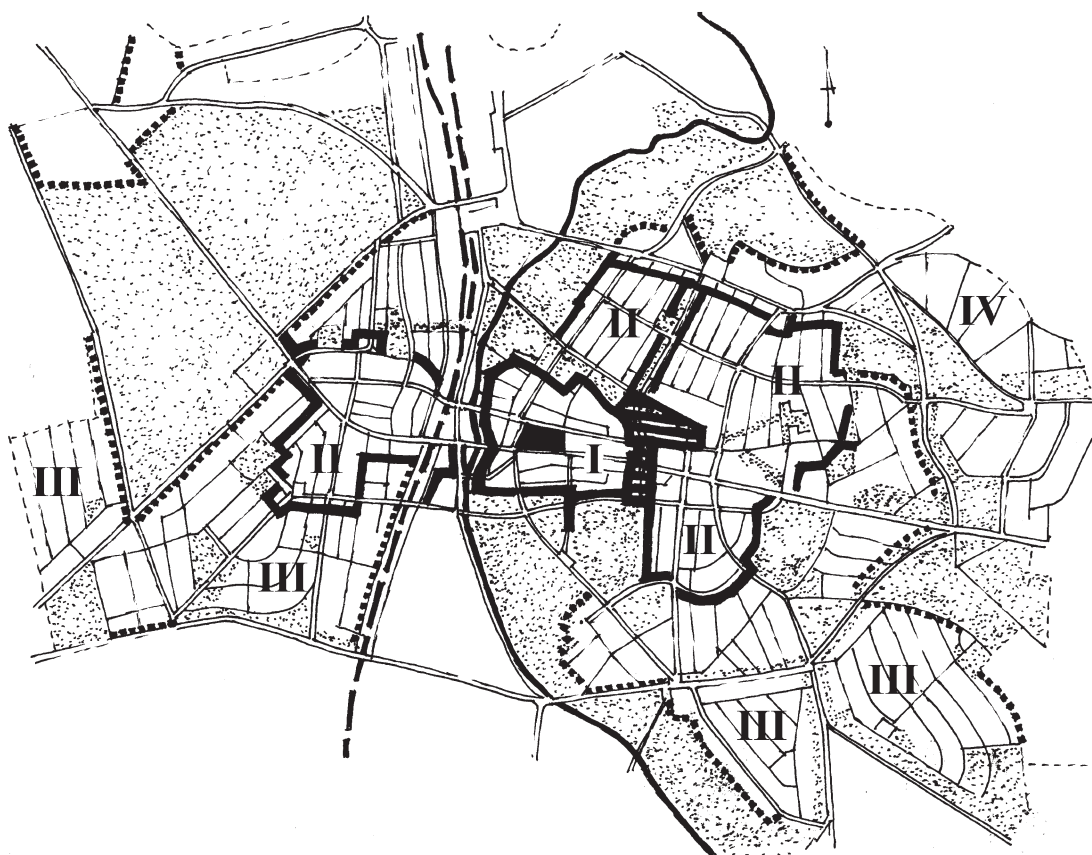

Ilustracja 5. Projekt konkursowy zabudowania miasta Równego, 1936, Maryla Buckiewiczówna i Władysław Wieczorkiewicz, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. P-1934, op. 20, spr. 121

Figure 5. Competition design for the building tissue of the city of Równe, 1936, Maryla Buckiewiczówna and Władysław Wieczorkiewicz, APOR Równe District State Archives, f. P-1934, op. 20, case file 121

istniejącej oraz planowanej zabudowy (il. 5). Propozycje dotyczące organizacji stref osiedlowych i rekreacyjnych na terenie Równego były naprawdę nowatorskie. Przy opracowywaniu projektu wykorzystano doświadczenie M. Buckiewiczówny w zakresie systemu „strefowania”, zdobyte przy opracowywaniu nowego planu generalnego Warszawy na początku lat 30. XX wieku²⁵. W szczególności wyznaczono cztery typy

²⁵ G. Kodym-Kozaczko, M. Kozaczko, *Plan ogólny zabudowania Poznania...*, op. cit., s. 111.

Ilustracja 6. Schemat strefowania terenu miasta Równego z oznaczeniem projektowanego centrum administracyjnego i systemu terenów zielonych według projektu M. Buckiewiczówny i W. Wieczorkiewicza, 1936, opracowanie autora: I – zwarta zabudowa 3-piętrowa; II – zwarta zabudowa 2-piętrowa; III, IV – zabudowa wolnostojąca lub szeregowa 1- lub 2-piętrowa

Figure 6. Zoning diagram of the lands of the city of Równe including the designating of the administrative center and the system of green areas pursuant to the design of M. Buckiewiczówna and W. Wieczorkiewicz, 1936, developed by the author: I – dense four-story building tissue; II – dense two-story building tissue; III, IV – freestanding and row two- and three-story building tissue

zabudowy mieszkaniowej oraz ich lokalizację na planie generalnym Równego, co odpowiadało wcześniej wspomnianym zasadom zagospodarowania miasta. Autorzy projektu pozostawili bez zmian tradycyjnie najwyższą gęstość zabudowy w centralnej części Równego (na dawną wyspę) – 60% powierzchni każdej działki. Przewidziano przebudowę drewnianej, parterowej zabudowy żydowskich kwartałów oraz jej zastąpienie budynkami murowanymi, dwupiętrowymi (il. 6).

Znaczne zmiany planowano w śródmieściu Równego. Rozszerzenie terytorialne miasta na kierunkach północno-wschodnim i szczególnie zachodnim wiązało się ze znaczną korektą istniejącej sieci ulic, z wyraźnym ukierunkowaniem na system liniowy w nowych dzielnicach.

Orientacja południkowa nowych ulic w północno-wschodniej części Równego zapewniałaby optymalną insolację budynków mieszkalnych, na co architekci – zwolennicy

funkcjonalnego planowania miejskiego — zawsze zwracali uwagę. Podobny schemat zastosowano także w innych nowych dzielnicach mieszkaniowych Równego, m.in. w części południowo-wschodniej, przyłączonej do miasta w 1933 roku²⁶. Planowano całkowitą zmianę charakteru zabudowy — na miejscu typowo wiejskich siedlisk miała powstać zwarta, trzypiętrowa zabudowa. To właśnie tutaj miało zamieszkać w przyszłości 27,5 tys. mieszkańców — ponad jedna trzecia ogólnej populacji miasta, które zgodnie z prognozami miało liczyć 75 tys. mieszkańców za 30 lat.

Na peryferiach śródmieścia, w kwartałach zabudowy jednorodzinnej i blokowej o wysokości 1-2 pięter (zabudowa na 20% powierzchni działki), przewidziano zamieszkanie kolejnych 26 tys. mieszkańców. Izolację przestrzenną działek zapewniono poprzez włączenie do tkanki miejskiej rozległych terenów rekreacyjnych, połączonych alejami i bulwarami ciągnącymi się wzdłuż ulic.

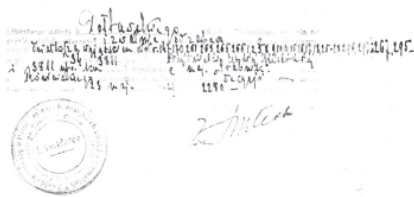
Obszar osiedla Grabnik, zaplanowany już w 1926 roku na wschodnim obrzeżu Równego, zachowywał status najbardziej atrakcyjnej do zamieszkania części miasta, zabudowanej już willami miejskiej elity i urzędników państwowych (stopień zabudowy działek — 10%) (il. 7).

Zmniejszenie gęstości zabudowy od centrum ku peryferiom miało swoje pozytywne odbicie w zwiększeniu powierzchni terenów zielonych, co było jednym z kluczowych celów nowego planu zabudowania. Po raz pierwszy zaproponowano utworzenie spójnego systemu zieleni miejskiej, który poprawiłby warunki sanitarno-higieniczne środowiska miejskiego oraz jego walory estetyczne.

Czynniki przyrodniczo-krajobrazowe oraz historyczno-architektoniczne uwarunkowały formowanie rozległej strefy rekreacyjnej wzdłuż koryta rzeki Uście. Jej południowa część rozwijała się jako logiczny etap modernizacji części parkowej dawnej rezydencji książąt Lubomirskich. W projekcie przewidziano urządzenie miejskiego parku z rozwiniętą strefą sportową na terenie stawów osuszonych pod koniec lat 20. XX wieku, rozciągających się aż do południowej granicy miasta, gdzie zlokalizowano otwarte obiekty sportów wodnych. Rolę centrum kompozycyjno-planistycznego powierzono dawnemu pałacowi Lubomirskich, w którego murach planowano umieścić muzeum miejskie. Nadbrzeżny pas zieleni w centrum miasta przekształcał się w miejską promenadę, łączącą park miejski z terenami Ogrodu Jordana i targami wołyńskimi. Przeniesienie targów z wschodniej części miasta stało się koniecznością: część posiadłości księcia Lubomirskiego (folwark Górka), gdzie przez kilka lat odbywały się jarmarki, nie mogła już pomieścić dużej liczby uczestników i odwiedzających.

Rozwój transportu kolejowego i samochodowego wymusił projektowanie nowych miejskich arterii, które omijając śródmieście, łączyłyby dzielnice peryferyjne, a także łączyły centrum z dworcem kolejowym oraz zapewniały niezbędne dojazdy do stacji towarowej. Autorzy zaproponowali koncepcję rozwiązania tych zadań. Po pierwsze, na południe od głównej ulicy Równego (ul. 3 Maja) powstałaby ulica przebiegowa — dubler, która ciągnęłaby się od wspomnianego wcześniej parku we wschodniej części miasta, przez rzekę i tory kolejowe, aż do drogi prowadzącej do Dubna na zachodzie.

²⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, MSW, sygn. 302.

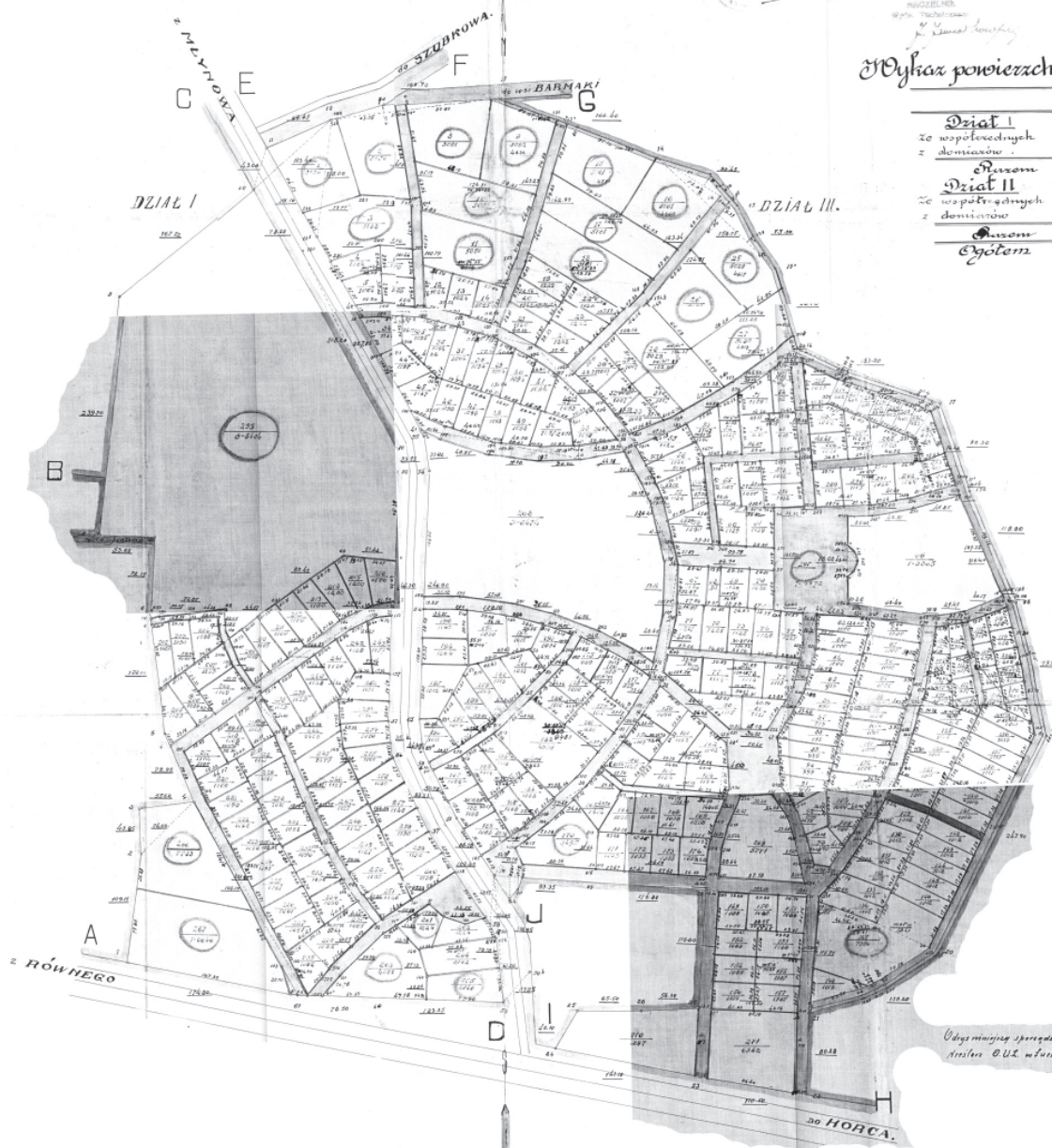

PLAN gruntów rozparcelowanego majątku państwowego **GRABNIK** w gminie Równe, powiecie Rówieńskim województwie Wołyńskim położonego.

Odrys

Odrys niniejszy jest kopią z oryginału
i wydany został w tym celu, aby
został z dnia 19.12.1926 r.
Ludwik Olsza, podkomorzy.

Plan ten na granicę dokonanej w roku 1926 w tym planie niniejszego sporządzonego w tym celu, aby
wzrostł wadliwy podziału państwowego w tym celu, aby
wzrostł wadliwy podziału państwowego w tym celu, aby
wzrostł wadliwy podziału państwowego w tym celu, aby

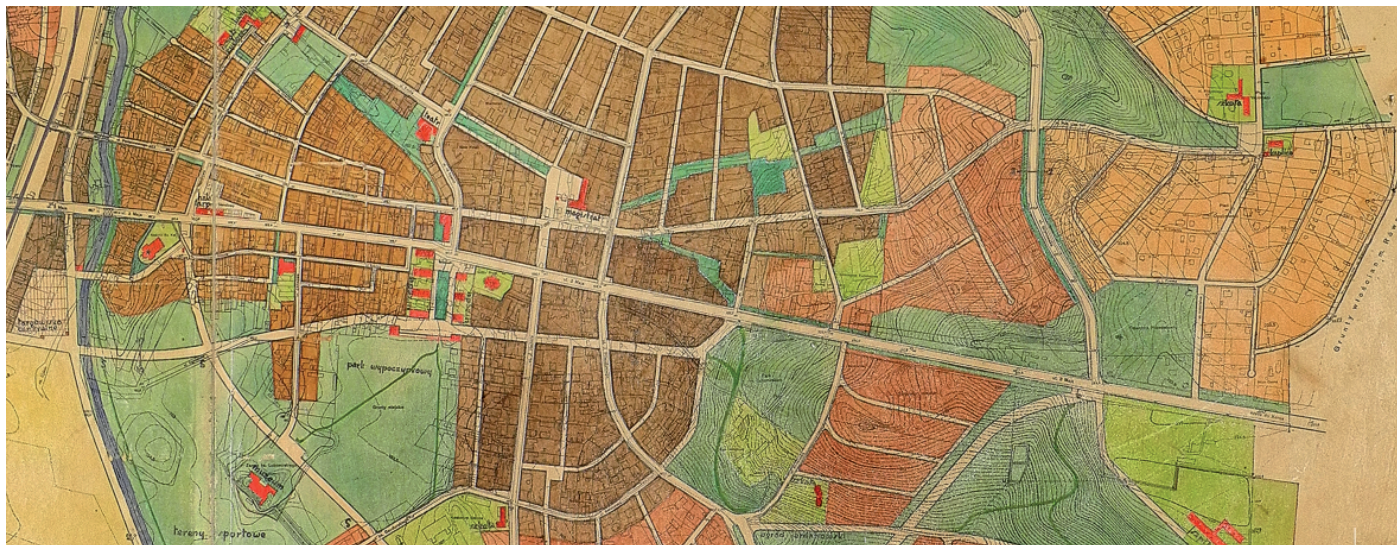
Wykaz powierzchni ogólnej

	ha	metr
Dział I		
z wspólnych	19	3439
z domów	-	-
Dział II		
z wspólnych	45	2397
z domów	-	3637
Łącznie	43	6034
Ogółem	62	9473

Odrys niniejszy sporządzony w roku 1926
Ludwik Olsza, podkomorzy.

Ilustracja 7. Plan gruntów rozparcelowanego majątku państwowego Grabnik, 1926, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. 31, op. 1, spr. 3967

Figure 7. Land subdivision plan of the state lands of Grabnik, 1926, APOR Równe District State Archives, f. 31, op. 1, case file 3967

Ilustracja 8. Fragment rozplanowania części centralnej miasta Równego, projekt konkursowy zabudowania miasta Równego, 1936, Maryla Buckiewiczówna i Władysław Wieczorkiewicz, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, f. P-1934, op. 20, spr. 121

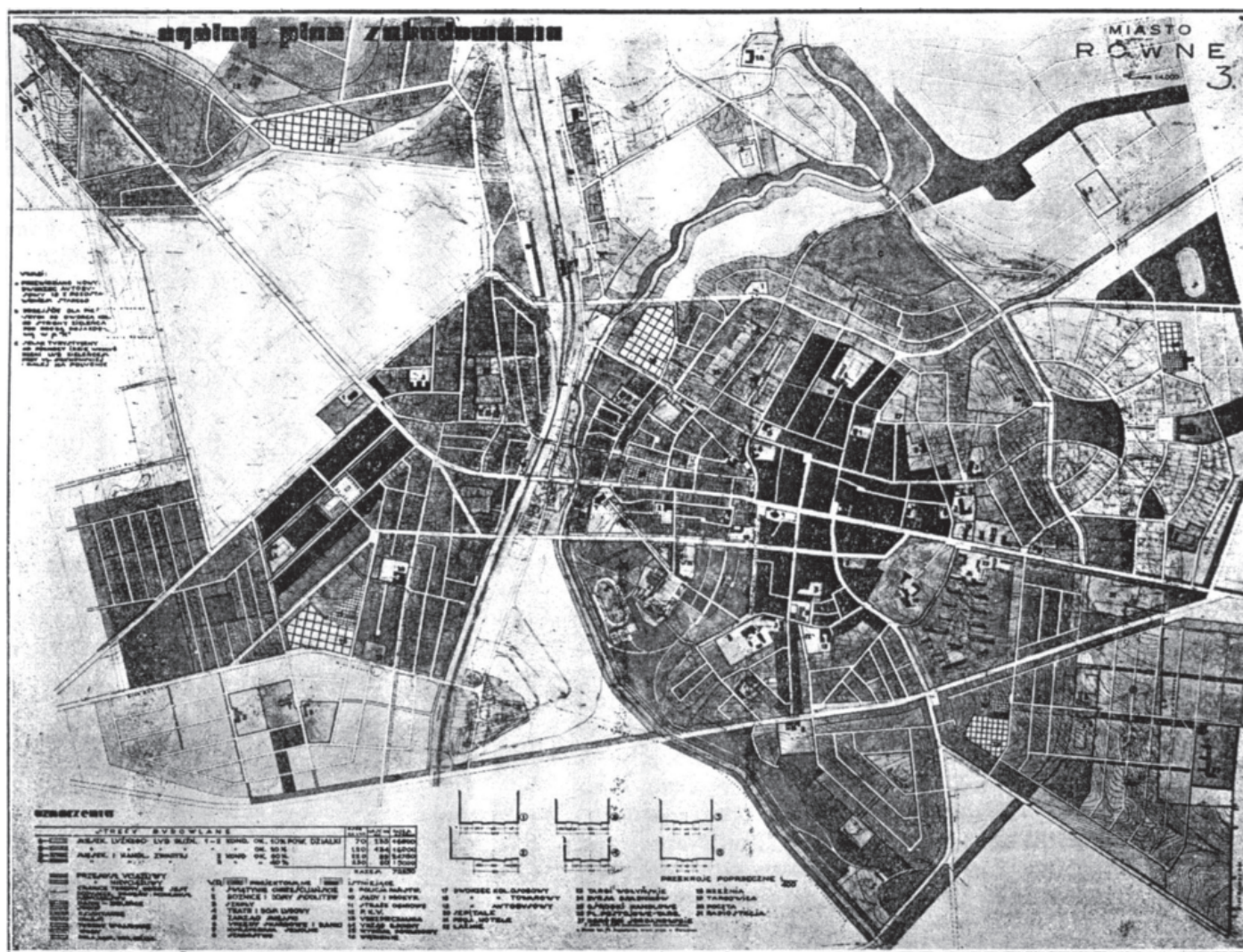
Figure 8. Fragment of the plan for the central part of the city of Równe, 1936, Maryla Buckiewiczówna and Władysław Wieczorkiewicz, APOR Równe District State Archives, f. P-1934, op. 20, case file 121

W ten sposób arteria znacznie „odciążała” główną ulicę, wyznaczając południową granicę planistyczną historycznego centrum. W jednym z powstałych kwartałów, obok soboru Zmartwychwstania, przewidziano formowanie centrum administracyjnego miasta. Zespół budynków administracyjnych miał się składać z siedmiu obiektów, symetrycznie rozmieszczonych względem osi kompozycyjnej — bulwaru, prostopadłego do ul. 3 Maja i ukierunkowanego na główne wejście do nowego parku miejskiego. Po drugie, w północnej części miasta wytyczono dwie nowe ulice. Pierwsza połączyłaby istniejącą ulicę Focha z placem przed nowym dworcem autobusowym (obok dworca kolejowego). Druga prowadziłaby od ulicy Kaukaskiej, w pobliżu prawosławnej cerkwi Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny, do placu dworcowego, utworzonego przez budynki dworca kolejowego, hotelu i wejścia na nowy teren targów wołyńskich.

Istniejąca struktura przestrzenno-planistyczna Równego została rozwinięta poprzez stworzenie systemu otwartych przestrzeni publicznych — nowych placów przed budynkami użyteczności publicznej. Oś planistyczna — deptak — zakończyłaby perspektywę ulicy Focha, łącząc przestrzeń przed proponowanymi do wzniesienia budynkami magistratu i teatru (il. 8). Na obrzeżach miasta wydzielono otwarte place do handlu produktami rolnymi i żywym inwentarzem.

Kierując się zasadami planowania funkcjonalnego i zgodnie z decyzją komisji technicznej magistratu podjętą już w 1929 roku²⁷, w projekcie przewidziano przeniesienie

²⁷ APOR, f. 31, op. 1, spr. 982, k. 11.

Ilustracja 9. Projekt konkursowy zabudowania miasta Równego, 1936, Maria i Adam Juraniec-Jurewicz. Wg: A. Juraniec-Jurewicz, *Prace i zagadnienia urbanistyczne Wołynia*, „Wołyńskie Wiadomości Techniczne” 1937, nr 8/9, s. 8

większości zakładów przemysłowych (m.in. rzeźni miejskiej, kuźni, odlewni, młynów, cegielni itp.) na znaczny dystans od śródmieścia i osiedli mieszkalnych — do północnej części miasta, w celu utworzenia strefy przemysłowej w bezpośrednim sąsiedztwie kolei.

Architektoniczno-urbanistyczne idee przedstawione w projekcie M. i A. Juraniec-Jurewiczów oraz J. Wargali są zbliżone do wyżej opisanych (il. 9). Dlatego zatrzymamy się jedynie na głównych różnicach. Autorzy proponowali utworzenie dwóch przestrzenno-planistycznych rdzeni, usytuowanych na wschód od historycznego centrum oraz w zachodniej części Równego — w pobliżu garnizonu wojskowego — stymulując tym

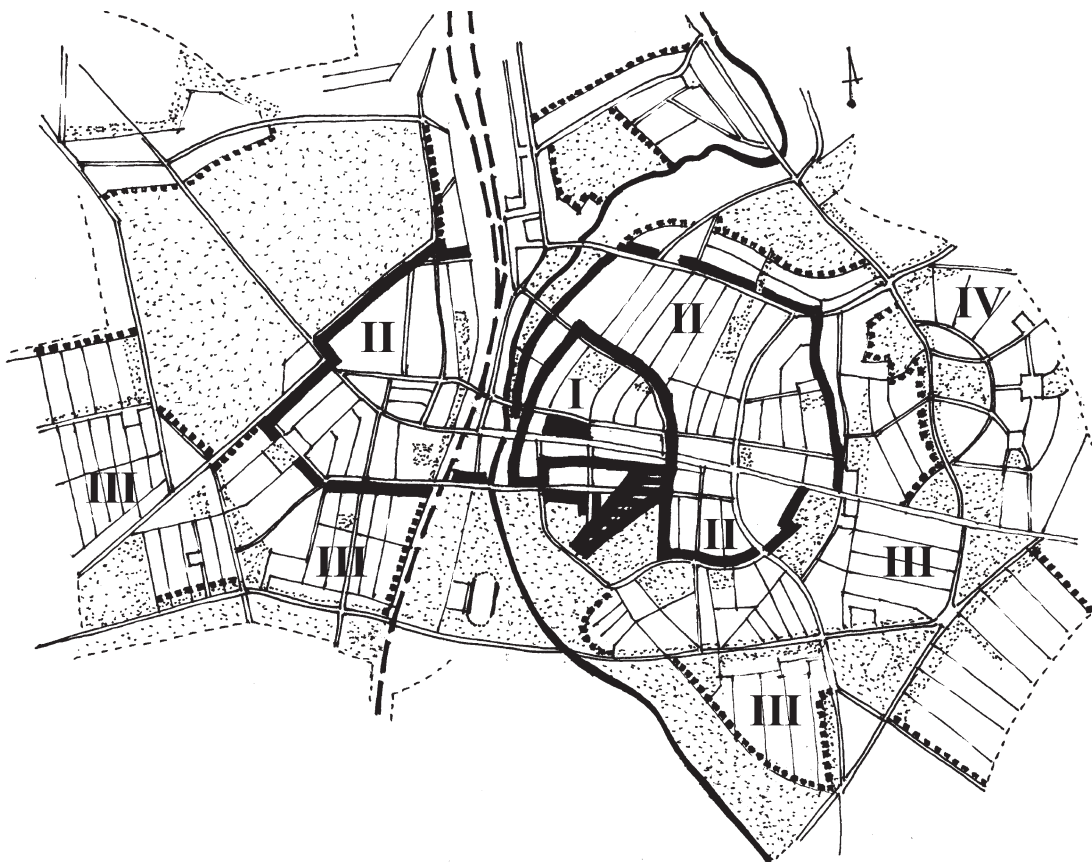

Ilustracja 10. Projekt konkursowy zabudowania miasta Równego (№17), 1936, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, Pomocniczy zespół dokumentów, bez sygnatury

Figure 10. Competition design for the building tissue of the city of Równe (No.17), 1936, APOR Równe District State Archives, Auxiliary Document Team, no reference no.

samym synchroniczny rozwój części lewobrzeżnej i prawobrzeżnej miasta. Oprócz rekreacyjno-sportowej strefy wzdłuż koryta rzeki Uście oraz miejskiego stadionu — w pobliżu zabytkowego pałacu książąt Lubomirskich — architekci przewidywali utworzenie jeszcze jednego sportowego rdzenia na północnej granicy osiedla mieszkaniowego Grabnik. Lokalizacja targów wołyńskich nie uległa zmianie.

Słabą stroną projektu wydawało się zachowanie przestrzennej izolacji dworca kolejowego, pomimo wytyczenia nowych ulic w kierunku dworca. Jednak zbliżanie się niektórych targowisk do śródmieścia nie sprzyjało poprawie estetycznych walorów miejskiego środowiska ani jego stanu sanitarno-higienicznego.

Ilustracja 11. Schemat strefowania terenu miasta Równego z oznaczeniem projektowanego centrum administracyjnego i systemu terenów zielonych według projektu №17, 1936, opracowanie autora: I – zwarta zabudowa 3-piętrowa; II – zwarta zabudowa 2-piętrowa; III, IV – zabudowa wolnostojąca lub szeregową 1- lub 2-piętrową

Figure 11. Zoning diagram of the lands of the city of Równe including the designating of the administrative center and the system of green areas pursuant to Design No. 17, 1936, developed by the author: I – dense four-story building tissue; II – dense two-story building tissue; III, IV – freestanding and row two- and three-story building tissue

W projekcie konkursowym nr 17 (il. 10), przy dość mechanicznym „nakładaniu” nowej, regularnej siatki ulic na ukształtowany plan miasta, zwraca uwagę planistyczna organizacja głównych węzłów kompozycyjnych miasta (il. 11). Wytyczenie nowej magistrali, na południe od głównej ulicy, nie tylko rozwiązywało znaczną część problemów rozwoju miejskiej komunikacji, ale było także traktowane jako czynnik planistyczny formowania nowego centrum publicznego i administracyjnego miasta, zintegrowanego z miejską strefą rekreacyjną. Prawdopodobnie propozycja umieszczenia władz miejskich w murach wybitnej i jedynej w mieście zabytkowej budowli architektury późnego baroku – pałacu książąt Lubomirskich – miała na celu podkreślenie reprezentacyjnego charakteru instytucji oraz uchronienie od dalszej dewastacji zaniedbanego i zniszczonego po pożarze w 1927 roku budynku. Oznaką nowoczesności i nowego etapu rozwoju miasta było włączenie do kompozycji przestrzennej budynku widowiskowego(?),

Ilustracja 12. Fragment rozplanowania części centralnej miasta Równego, projekt konkursowy zabudowania miasta Równego (№17), 1936, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, Pomocniczy zespół dokumentów, bez sygnatury

Figure 12. Fragment of the plan for the central part of the city of Równe, competition design for the building tissue of the city of Równe (No.17), 1936, APOR Równe District State Archives, Auxiliary Document Team, no reference no.

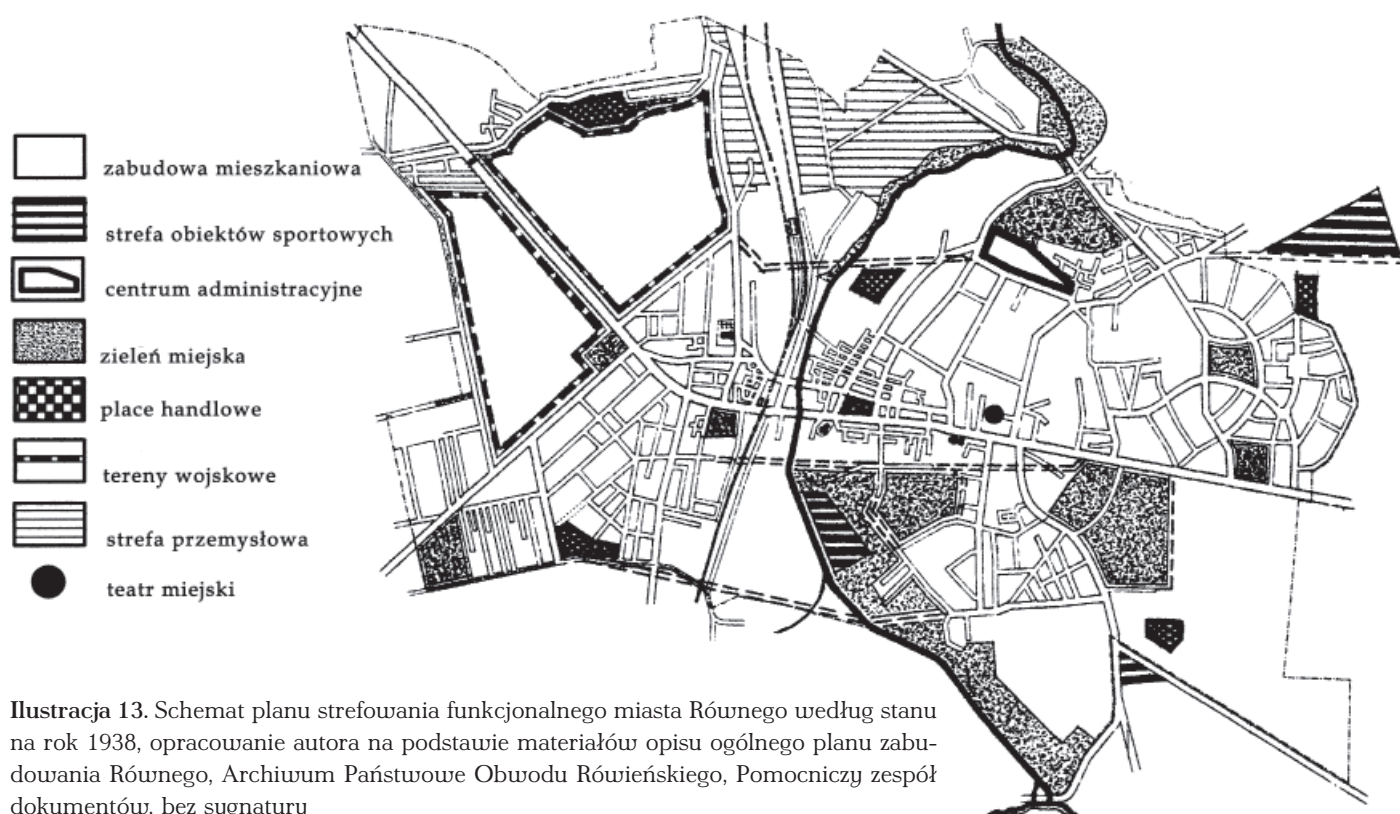
który z północnej strony zamykał oś ukierunkowaną na pałac. Formowanie lokalnego centrum publicznego przewidywano również na Grabniku (il. 12).

Autorzy projektu nr 17 w zasadzie dążyli do utworzenia silnego węzła transportowego w sąsiedztwie stacji kolejowej, włączając do zabudowy placu dworcowego dworzec kolejowy oraz autobusowy. W tym wariantcie formowania węzła transportu zewnętrznego oraz nowego obszaru Targów Wołyńskich rozwiązanie wyglądało bardziej niż przekonująco.

Materiały konkursowe posłużyły jako podstawa do opracowania projektu ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego Równego, o czym dowiadujemy się z raportu technicznego (autorzy nie wymienieni) oraz recenzji projektu podpisanej przez W. Wieczorkiewicza i Stefana Zbróżyń²⁸. Autorzy raportu technicznego zaznaczali, że opracowując plan zabudowania, bazowali również na wyżej wspomnianych badaniach przedprojektowych z 1936 roku. Najważniejszymi zadaniami przy sporządzaniu planu zabudowania były:

- opracowanie perspektywy rozwoju przestrzenno-planistycznego i architektonicznego Równego na najbliższe 30 lat (do 1968 roku);
- utworzenie obwodnicy omijającej śródmieście, która mogłaby połączyć rejony peryferyjne miasta;
- połączenie części wschodniej i zachodniej miasta poprzez budowę wiaduktów nad torami kolejowymi itp.;

²⁸ *Opinia o projekcie ogólnego planu zabudowania miasta Równego (Województwo Wołyńskie)*, APOR, pom. zespół dokumentów.

Ilustracja 13. Schemat planu strefowania funkcjonalnego miasta Równego według stanu na rok 1938, opracowanie autora na podstawie materiałów opisu ogólnego planu zabudowania Równego, Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego, Pomocniczy zespół dokumentów, bez sygnatury

Figure 13. Functional zoning plan of the city of Równe, state as of 1938, developed by the author on the basis of materials from the building tissue master plan description for Równe, APOR Równe District State Archives, Auxiliary Document Team, no reference no.

- wyznaczenie terenów pod przyszłą zabudowę zgodnie z planem przebiegu sieci inżynierskich (wodociąg i kanalizacja);
- kształtowanie strefy przemysłowej;
- wyznaczenie terenów pod lokalizację targowisk (placów handlowych);
- rekonstrukcja kwartałów zabudowy niespełniających współczesnych wymogów sanitarnych i higienicznych;
- utworzenie systemu zazielenienia miasta przy planowanej liczbie mieszkańców 72 tys. osób.

W tym samym dokumencie znajduje się także kalkulacja powierzchni terenów, które — zgodnie z potrzebami miasta — należałoby przeznaczyć pod budowę szkół, szpitali, instytucji administracyjnych, świątyń oraz cmentarzy²⁹.

W kolejnej części raportu technicznego — opisie projektu — poruszono kwestie zabudowy terenów w historycznym centrum miasta. Ze względu na ich rozdrobnienie i trudność rekonstrukcji, autorzy rekomendowali ograniczenie zabudowy śródmieścia do budynków dwukondygnacyjnych³⁰ (il. 13).

²⁹ *Opinia o projekcie...*, op. cit., APOR, pom. zespół dokumentów, k. 1–2.

³⁰ *Ibidem*, k. 7.

Główne uwagi recenzentów do projektu wyrażono w następujących dwóch kontekstach:

1. Zasady funkcjonalne rozwoju miast (w szczególności: komunikacja na różnych poziomach planistycznych, przestrzenna izolacja funkcji konfliktowych, kompozycja architektoniczno-urbanistyczna operująca dużymi kubaturami zabudowy, przestrzenna struktura miasta);
2. Lokalne cechy kształtowania środowiska (priorytet w budownictwie drewnianym, niedostateczna liczba placówek o charakterze społecznym, brak przestrzeni administracyjno-reprezentacyjnych)³¹.

Zarówno architekci, jak i recenzenci podkreślili głównie konieczność łączenia pragmatycznych zasad urządzania środowiska życia dla komfortowego mieszkania, wypoczynku i tworzenia miasta jako estetycznego systemu, jednocześnie rozwiązując problemy specyficzne dla Równego. Chodziło przede wszystkim o konieczność korelacji skali miasta do sposobu organizacji powiązań między jego różnymi częściami. Zdaniem Wieczorkiewicza i Zbróźny, dla kategorii średnich miast, do których wówczas należało Równe, najbardziej odpowiedni był rozwój sieci ulic pieszych oraz odpowiadających im „przepływających” pasów zieleni³², zaproponowany w projekcie konkursowym M. Buczkiewiczówny i W. Wieczorkiewicza.

KONCEPCJE PLANU ZABUDOWANIA ŁUCKA

Historycznie tak się ułożyło, że jednym z decydujących czynników kształtujących strukturę miast Równe i Łuck stały się naturalne zlewnie rzeczne — rzek Uście i Styr odpowiednio. W obu przypadkach centrum miasta usytuowane było w bezpośrednim sąsiedztwie ich akwenów. Jednak, jeśli w Równem koryto rzeki już w pierwszej połowie XVIII wieku stało się głównym elementem kompozycyjnym parku rezydencji właścicieli miasta, książąt Lubomirskich, to w Łucku zalew Styru oraz jej dopływów — Sapałajówki i Głuszca — pozostawał do końca lat 20. XX wieku częścią naturalnych krajobrazów. Miasto w swoim rozwoju terytorialnym stanęło przed problemem zagospodarowania dolin rzecznych.

Równocześnie z realizacją projektów osuszania łąk przylegających do średniowiecznego Zamku Lubarta i śródmieścia, opracowywano plany zabudowy tego terenu.

W projekcie wykonanym w latach 1928–1929³³ (il. 14) zsyntezowano elementy struktury liniowej z zasadami planowania „miast-ogrodów”. Na terenach nadbrzeżnych, dołączonych do śródmieścia, planowano lokalizację zabudowy willowej. W strukturę planistyczną włączono przestrzenie piesze — aleje i zbiorniki wodne, kanały.

W projekcie opracowanym w 1930 roku przez architekta z Równego, S. Sidorczuka (il. 15), zawarto propozycję traktowania nowej zabudowy jako samodzielnej części śródmieścia Łucka, a sieć nowych ulic ukierunkowano ku centrum kompozycyjnemu — Zamkowi

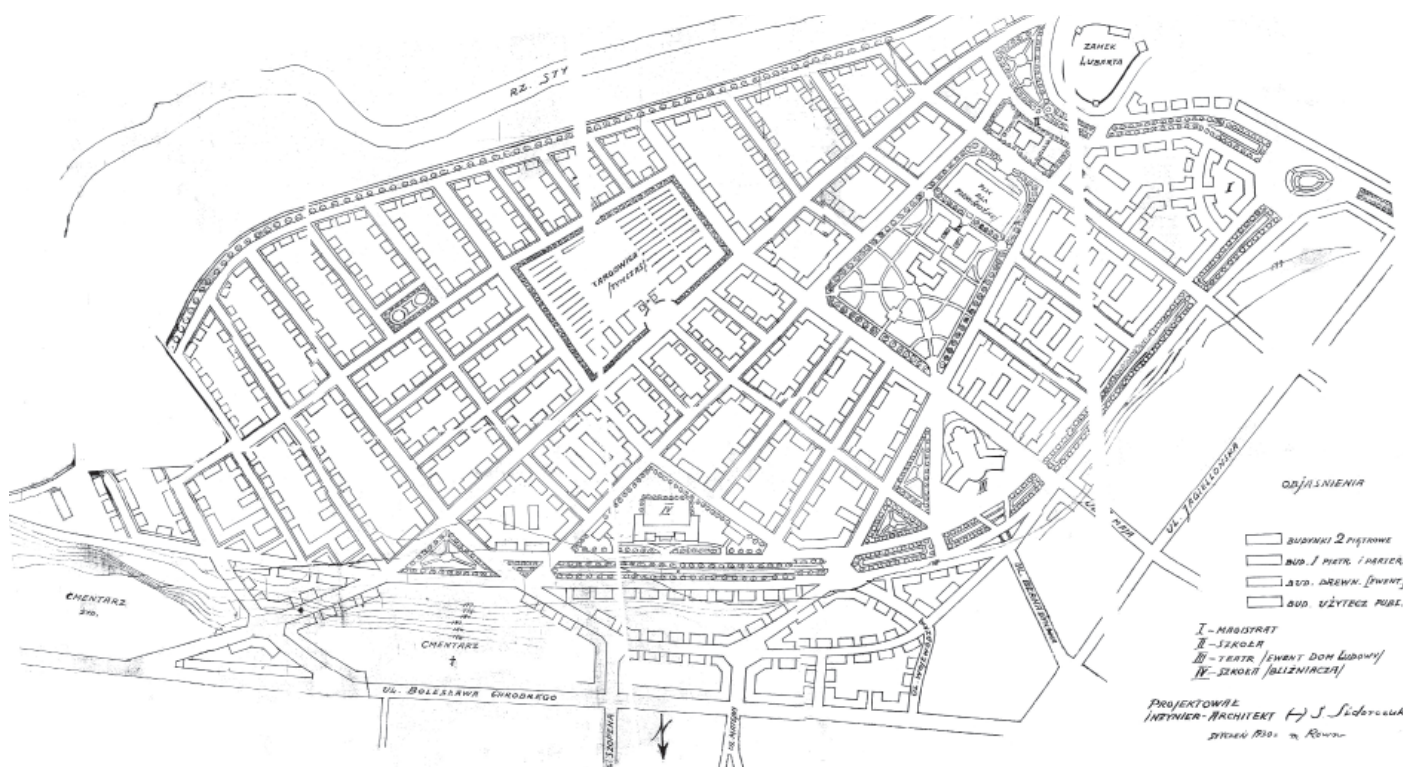
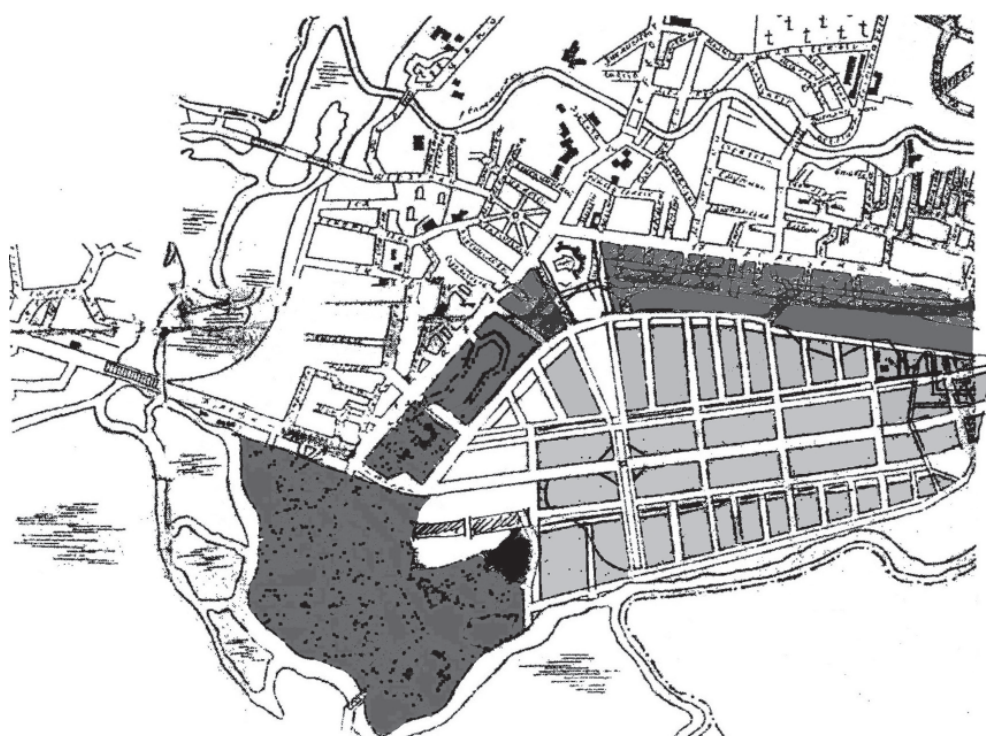
³¹ Ibidem, k. 36.

³² Ibidem, k. 28, 36.

³³ Archiwum Państwowe Obwodu Wołyńskiego (APOW), f. 338, op. 2, spr. 3.

Ilustracja 14. Fragment planowania centralnej części miasta Łucka, 1928, szary kolor – zabudowa wилowa, ciemnoszary kolor – blokowa zabudowa wielokondygnacyjna, czarny kolor – Zamek Lubarta, Archiwum Państwowe Obwodu Wołyńskiego, f. 338, op. 2, spr. 3

Figure 14. Fragment of the plan for the central part of the city of Łuck, 1928, gray – single-family housing, dark gray – multistory apartment buildings, black – Lubart Castle, APOW State Archives of the District of Volyn, f. 338, op. 2, case file 3

Ilustracja 15. Projekt zabudowania miasta Łucka, 1930, Szymon Sidorczuk, Archiwum Państwowe Obwodu Wołyńskiego, f. 158, op. 4, spr. 1154

Figure 15. Design for the building tissue of the city of Łuck, 1930, Szymon Sidorczuk, APOW State Archives of the District of Volhynia, f. 158, op. 4, case file 1154

Lubarta³⁴. W ten sposób formowano nowe centrum administracyjne Łucka, przestrzennie i planistycznie powiązane z jego historycznym jądrem. Projekt przewidywał budowę budynków mieszkalnych dwóch typów: segmentowych (nie wyższych niż *dwa piętra nad partementem*) oraz willowych, które tworzyły system perymetrycznie zabudowanych kwartałów.

Równolegle z opracowywaniem koncepcji architektoniczno-planistycznych kształtowania centralnej części Łucka, wydział techniczny magistratu określał kierunki funkcjonalnego rozwoju pozostałych części miasta, w szczególności strefy przemysłowej. Na podstawie analizy czynników przyrodniczo-klimatycznych, cech hydrografii terenów miejskich oraz struktury zabudowy poszczególnych części miasta, inżynier miejski F. Filipczuk uzasadniał w 1930 roku lokalizację strefy przemysłowej na północnych obrzeżach Łucka. *Strona północna, czyli ziemie wsi Kuczkarówka i Wiszków, tereny położone w pobliżu dworca kolejowego posiadają wszelkie warunki niezbędne dla dzielnicy przemysłowej, w szczególności bliskość wody, prawidłowy odpływ od dolnego brzegu rzeki, położenie blisko kolei, niską gęstość zabudowy mieszkalnej oraz wreszcie rozwój drobnej produkcji.*³⁵

Aktualność tematu transformacji struktury przestrzenno-planistycznej i funkcjonalnej Łucka potwierdza fakt wykonania w 1935 roku pracy dyplomowej przez studentkę Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej — Alinę Strarzakową³⁶ (il. 16A, 16B). Autorka zaprezentowała kompleksowe podejście do rozwiązania tego zagadnienia: liniowa zabudowa typu szeregowego stanowiła podstawę zagospodarowania terenów nadrzecznych wzdłuż Styru. Cenne obiekty historyczne i zespoły architektoniczne zostały wkomponowane w strukturę pasa zieleni, usytuowanego po południowej stronie nowej dzielnicy mieszkaniowej w obrębie śródmieścia.

Funkcję swoistej ramy każdego kwartału mieszkaniowego przewidziano dla sekcyjnych budynków o podwyższonej wysokości, a także dla nowych zespołów budynków administracyjnych. Ich oszczędne, geometryczne formy, oparte na rytmie mas i dynamice linii, miały stać się znakiem radykalnych przemian w życiu społecznym miasta. Miały tu zapanować logika, koordynacja, kompozycja — pojęcia podnoszone przez teoretyków polskiej urbanistyki już w połowie lat 20. XX wieku³⁷. Nowa zabudowa miała się radykalnie różnić od tradycyjnej, charakterystycznej dla centrów prowincjonalnych miast z czasów Imperium Rosyjskiego (il. 16C).

W połowie lat 30. XX wieku, po przeprowadzeniu prac melioracyjnych i osuszeniu koryta rzeki Głuszec oraz przyległego podmokłego terenu, władze miasta Łucka skoncentrowały się na problematyce opracowania planu zabudowania. Jednak próby opracowania takiego planu generalnego miasta napotykały trudności głównie o charakterze finansowym i technicznym.

W 1933 roku, w obszernym referacie motywacyjnym jednego z pracowników Wydziału Technicznego W. Kąpińskiego uzasadniono pilną potrzebę sporządzenia takiego

³⁴ APOW, f. 158, op. 4, spr. 1154.

³⁵ APOW, f. 158, op. 4, spr. 1261, k. 99.

³⁶ *Album młodej architektury Politechniki Warszawskiej 1935.*

³⁷ A. Lauterbach, *Zagadnienia...*, op. cit., s. 21–22.

16A

16B

16C

Ilustracja 16. A — Plan miasta Łucka; B — Widok na ulicę centralną miasta Łucka, architekt A. Strarzakowa. Wg: *Album młodej architektury Politechniki Warszawskiej*, 1935; C — Zabudowa ulicy Tadeusza Kościuszki w Łucku, 1931, z kolekcji autora

Figure 16. A — Plan of the city of Łucka; B — View of the central street of the city of Łuck, Architect A. Strarzakowa. Based on *Album młodej architektury Politechniki Warszawskiej* [Album of young architecture of the Warsaw University of Technology], 1935; C — Building structures on Tadeusza Kościuszki Street in Łuck, 1931, from the author's collection

planu oraz określono zakres problemów, które zdaniem autora wymagały priorytetowego rozwiązania w kontekście regionalnym i lokalnym³⁸.

Chodziło o włączenie Łucka jako ośrodka administracyjno-gospodarczego do regionalnego systemu komunikacji między miastami, poprzez budowę linii kolejowych w kierunku północnym, południowym i zachodnim oraz przekształcenie miasta w ważny węzeł kolejowy, który do tego czasu znajdował się na peryferiach zewnętrznej sieci komunikacyjnej województwa. Drugie zadanie, wymagające rozwiązania, to zapewnienie zdolności obronnej miasta w przypadku wojny. Klucz do rozwiązania tego problemu — zdaniem autora — również leżał w sferze organizacji powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w szczególności poprzez budowę na lewym brzegu Styru lotniska-zapassowego oraz pomocniczego dworca kolejowego³⁹.

W kolejnym punkcie programu opracowania planu generalnego wskazano konieczność rozbudowy i rekonstrukcji śródmieścia zgodnie z wymogami reprezentacyjności centrum wojewódzkiego. Na czwartym miejscu znalazł się problem strefowania funkcjonalnego (*określenie miejsc zatrudnienia, ustalenie dzielnic mieszkaniowych i handlowych z uwzględnieniem zasad higieny urbanistycznej*)⁴⁰.

W. Kapiński zwracał uwagę na narastający problem rozwoju urbanistyczno-architektonicznego Łucka, związany z chaotyczną zabudową wolnych działek w śródmieściu, przy ul. Sienkiewicza oraz na przedmieściach: Krasne, Wulka, Jarowica. Wysokie tempo procesów urbanizacyjnych w mieście oraz niedobór mieszkań doprowadziły do nieuporządkowanej i nadmiernie zagęszczonej zabudowy tych rejonów.

Jednocześnie mówiąc o możliwościach przebudowy istniejącej zabudowy mieszkaniowej, Kapiński wyraził wątpliwość co do zasadności takiego przedsięwzięcia, zwłaszcza w kontekście optymalnej ekspozycji budynków i ich właściwej orientacji. Twierdzenie o niemożliwości „chirurgicznej interwencji” w tkankę miejską, wynikające z uwarunkowań ekonomicznych, stawało się argumentem za traktowaniem planu ogólnego jako dokumentu strategicznego dla przekształceń zabudowy w pożądanym kierunku. *Plan zabudowania [...] powinien wyznaczać ramy, w których w ciągu dziesięcioleci zmieniłby się charakter i bezpieczeństwo zabudowy, stopniowo wyrównywałyby się i prostowały ulice*⁴¹.

Brak planu ogólnego miasta był rekompensowany stałą pracą wydziału technicznego magistratu nad projektami zabudowy poszczególnych dzielnic miasta. W tym kontekście istotna wydaje się działalność architekta Władysława Śmigielskiego, który w 1934 roku pracował w łuckim magistracie jako referent ds. regulacji miasta i projektów. Zgodnie z ustaloną praktyką, architekt wykonał prace przedprojektowe i szkice ogólnego planu zabudowy Łucka (dokument nie został odnaleziony), przedstawił swoją wizję zagospodarowania miejskich łąk, otoczenia Zamku Lubarta, szczegółowy plan zabudowy Starego Miasta, studia i projekty zabudowy centrum, regulacji poszczególnych ulic, a także projekty parków i systemu zieleni miejskiej⁴².

³⁸ APOW, f. 158, op. 4, spr. 16.

³⁹ APOW, f. 158, op. 4, spr. 16, k. 5odw.

⁴⁰ Ibidem, k. 2–4.

⁴¹ APOW, f. 158, op. 4, spr. 16, k. 7odw.

⁴² APOW, f. 158, op. 4, spr. 2296, k. 7odw.

Ilustracja 17. Fragment mapy miasta Łucka, z pokazaniem miejskiej strefy rekreacyjnej (parku) na łąkach miejskich, 1938, z kolekcji autora

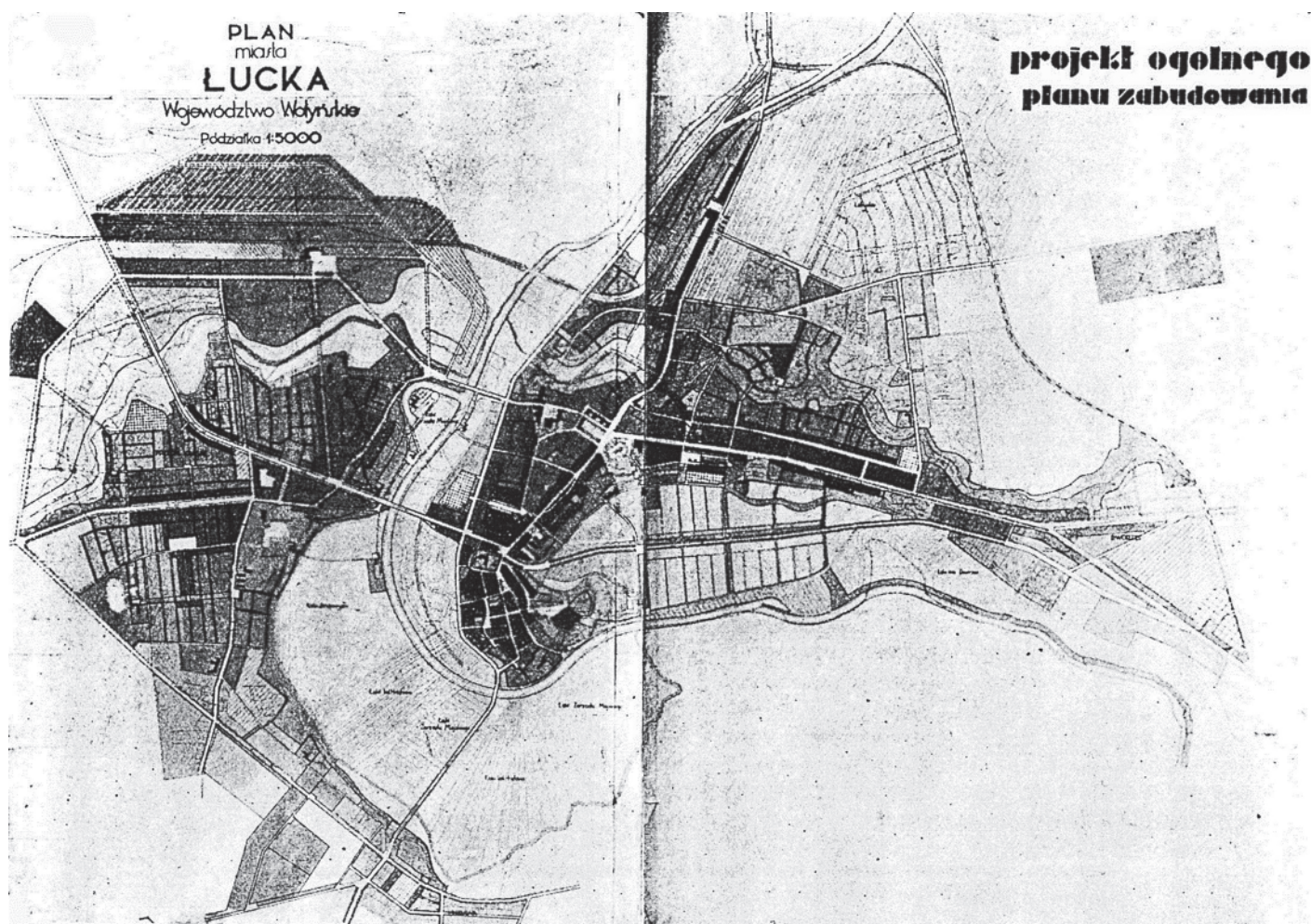
Figure 17. Fragment of the map of the city of Łuck depicting the municipal recreational zone (park) on the municipal meadows, 1938, from the author's collection

W latach 20. i 30. XX wieku w północno-wschodniej części Łucka ukształtowało się kilka osiedli zabudowy jednorodzinnej — tzw. kolonie: urzędnicza i oficerska. Ich układ urbanistyczny był powiązany z nową strefą rekreacyjną miasta — wokół stadionu miejskiego, którego budowę ukończono w 1933 roku⁴³. Kompleks obiektów i zieleni, obejmujący trybuny dla widzów, pawilony szatniowe, boiska treningowe, korty tenisowe, lodowisko oraz ogród jordanowski, stanowił funkcjonalne i przestrzenne rozwinięcie istniejącego parku garnizonowego. Ponadto miejska strefa rekreacyjna miała być rozszerzona na południe — już nie jako nabrzeże lecz pełnowymiarowy park, zaplanowany na wolnych terenach należących do miasta wzdłuż ul. Powstania Listopadowego (obecnie ul. Szopena), częściowo także na gruntach podarowanych przez prywatnych właścicieli — nad rzeką Sapalaivką i wzdłuż południowo-zachodniej granicy kolonii oficerskiej⁴⁴ (il. 17).

Całe dotychczasowe doświadczenie urbanistyczne i projektowe dotyczące planistyczno-przestrzennego oraz funkcjonalno-kompozycyjnego rozwoju Łucka znalazło swoje od-

⁴³ *Stadion sportowy w Łucku*, „Wołyn” 1933, nr 31, s. 7.

⁴⁴ APOW, f. 158, op. 4, spr. 1911, k. 4.

Ilustracja 18. Projekt ogólnego planu zabudowania miasta Łucka, 1937. Wg: V. Pyasetskyy, *Proekty vykorystannya skhidnoyi chastyny richkovoyi dolyny Styru*, „Staryy Luts” 2008, nr IV, s. 186

Figure 18. Design for the master plan of the building tissue of the city of Łuck, 1937. Based on V. Pyasetskyy, *Proekty vykorystannya skhidnoyi chastyny richkovoyi dolyny Styru*, *Staryy Luts*, 2008, no. IV, p. 186

zwierciedlenie w projekcie planu ogólnego zabudowania miasta, opracowanym przez Wołyńskie Biuro Pomiarów i Planowania Zabudowy w 1937 roku⁴⁵ (il. 18). Główną ideą planu było zachowanie i podkreślenie cech krajobrazowych obszaru miejskiego, odpowiednie strefowanie funkcjonalne, organiczne powiązanie zabudowy z ukształtowaniem terenu, adaptacja terenów trudnych do zagospodarowania na potrzeby rekreacyjne miasta.

Istniejąca sieć hydrograficzna stała się punktem wyjścia do rezygnacji z regularnego układu urbanistycznego na rzecz swobodnego rozplanowania miejskich parków i ogrodów. W *Krótkim opisie planu zabudowy Łucka* podkreślono, że główne pasmo zieleni przewidziane została wzdłuż rzek Omelanki, Sapalajówki i Zastyрка i częściowo

⁴⁵ V. Pyasetskyy, *Proekty vykorystannya skhidnoyi chastyny richkovoyi dolyny Styru*, „Staryy Luts” 2008, nr IV, s. 186.

dawnego koryta Hłuszcza. Ponadto przewidziano pasmo zieleńcowe od urządzeń sportowych nad Styrem do Kredowej Góry. Park centralny przewidziano na terenach łąk miejskich przy Zamku Lubarta, połączony z zazielenieniem zieleńcowym placu Dąbrowskiego i b. Kościoła i klasztoru OO. Bernardynów. W parku tym przewidzino urządzenie basenu otwartego i urządzeń sportowych nad Styrem. Do sieci zieleńców włączone istniejące cmentarze przewidziane do skasowania.⁴⁶

Na skrzyżowaniach głównych ulic planowano zakładanie skwerów, a wzdłuż koryt Styru i Sapalaivki — urządzenie zielonych bulwarów nadrzecznych. Najważniejsze zabytki architektury miejskiej miały zostać połączone ze sobą pieszymi promenadami.

Zgodnie z założeniami planu ogólnego, obszar Łucka został podzielony na jedenaście stref zabudowy: od luźnej, jednopiętrowej, nieogniotrwałej zabudowy z 5% wskaźnikiem pokrycia działki, po zwartą, trójkondygnacyjną, ogniotrwałą zabudowę z pełnym pokryciem parceli. Warto jednak zaznaczyć, że największe powierzchniowo tereny miejskie przeznaczono pod luźną, 1-, 2-piętrową nieogniotrwałą oraz zwartą dwupiętrową zabudowę.

Tym samym autorzy planu starali się połączyć nowoczesne wyobrażenia o potrzebach sanitarnych, higienicznych i kulturowych miasta z troskliwym podejściem do krajobrazu oraz wiernością wobec dziedzictwa kulturowego.

WNIOSKI

Głównymi obiektami projektowania urbanistycznego na Wołyniu w latach 20. i 30. XX wieku były miasta Równe i Łuck, gdzie odnotowano najwyższe tempo urbanizacji oraz najgłębsze przemiany w strukturze społecznej ludności i formach interakcji społecznych. Opracowanie planów ogólnych (planów zabudowy) opierało się na kompleksowych badaniach przedprojektowych, których metodologia bazowała na nowoczesnych rozwiązaniach warszawskiej szkoły urbanistycznej. Bezpośredni transfer zasad projektowania funkcjonalnego na teren Wołynia oraz ich skuteczne dostosowanie do lokalnych warunków umożliwił udział architektów-urbanistów — przedstawicieli i wychowanków tej szkoły — w procesie projektowania.

Ważną rolę w implementacji zasad projektowania funkcjonalnego odegrał konkurs na projekt planu ogólnego miasta Równe z 1936 roku.

Podobnie jak w przypadku innych miast II Rzeczypospolitej, główny nacisk podczas projektowania kładziono na funkcjonalne strefowanie terenów miejskich, zgodnie z zasadami Karty Ateńskiej. Jednocześnie przekształcanie lub restrukturyzacja terenów mieszkaniowych oraz formowanie stref rekreacyjnych opierały się na twórczej syntezie elementów koncepcji „miasta-ogrodu” E. Howarda oraz „nowoczesnego miasta” Le Corbusiera — z wyraźną przewagą tej pierwszej. Takie podejście wynikało z historycznie ukształtowanego układu przestrzennego i sytuacji krajobrazowej poszczególnych miast.

Zarówno w Równem, jak i w Łucku, wymienione czynniki miały nie tylko kształtować estetyczną odrębność miejskich krajobrazów oraz racjonalną integrację wszystkich

⁴⁶ APOW, f. 158, op. 4, spr. 19, k. 4.

obszarów miejskich w jeden organizm lecz także stanowić semantyczną podstawę modernizacji przestrzeni miejskiej i nadania jej nowych wartości kulturowo-estetycznych. W szczególności w historycznym centrum, poprzez reinterpretację dawnych tradycji urbanistycznych, dla przywrócenia symbolicznych wartości i identyfikacji społeczności miejskiej z nimi, natomiast w nowych dzielnicach — poprzez poszerzenie typologii przestrzeni publicznych w celu implementacji nowych wartości.

W projektowych rozwiązaniach zawartych w konkursowych koncepcjach, a później w planie zabudowy miasta Równe, widoczne było wyraźne dążenie do rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych poprzez harmonizację tkanki miejskiej — maksymalne łagodzenie sprzeczności między interesem państwowym, społecznym i prywatnym.

Mechaniczne przenoszenie założeń „nowoczesnego” urbanizmu było niemożliwe ze względu na niewielką skalę miast oraz lokalny charakter problemów. Monofunkcyjność przestrzeni (izolacja stref funkcjonalnych), jako zasada podstawowa projektowania funkcjonalnego⁴⁷, okazywała się nie do przyjęcia w historycznie ukształtowanym mikrośrodkowisku, choćby z uwagi na konieczność uwzględnienia zróżnicowanych interesów prywatnych mieszkańców miasta.

Niemniej jednak pośredni wpływ tych zasad wyraźnie przejawiał się w dążeniach autorów planów ogólnych i ich recenzentów do poprawy warunków życia w miastach poprzez przekształcenie struktury funkcjonalnej środowiska miejskiego, modernizację zabudowy mieszkaniowej, tworzenie systemu otwartych przestrzeni i określenie sposobów ich użytkowania, jako integralnej części miejskich zespołów przestrzennych.

Osiągnięte pod koniec lat 30. XX wieku rezultaty projektowe określiły długofalowe perspektywy rozwoju architektonicznego Łucka i Równego, w szczególności kształtowanie systemu zieleni miejskiej, rekreacji, lokalizacji placówek oświatowych oraz innych obiektów użyteczności publicznej, stanowiąc podstawę do ich rozbudowy w dekadach powojennych.

STRESZCZENIE

W okresie międzywojennym (1921–1939) największe miasta województwa wołyńskiego II Rzeczypospolitej — Równe i Łuck — stały się przedmiotem implementacji nowoczesnych koncepcji urbanistycznych oraz podejść do rekonstrukcji i rozwoju środowiska miejskiego, które wykształciło się ewolucyjnie na przestrzeni poprzednich stuleci.

Celem artykułu jest analiza projektów rozwoju przestrzenno-planistycznego miast Równego i Łucka, z lat 20. i 30. XX wieku w kontekście koncepcji europejskiej i polskiej urbanistyki pierwszej trzecji XX wieku.

W toku pracy zastosowano ogólnonaukowe metody badań empirycznych: kwerendę archiwalną źródeł pierwotnych, metody porównawcze, analizę historyczno-genetyczną oraz strukturalno-kompozycyjną.

W artykule przeanalizowano specyfikę kształtowania koncepcji projektowych badanych miast. Dla Równego kluczowe znaczenie miało rozstrzygnięcie konkursu architek-

⁴⁷ J.M. Chmielewski, *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Warszawa 2001, s. 72–73.

tonicznego z 1936 roku na projekt ogólnego zabudowania miasta. Zwycięskie projekty wykazały aktywne wdrażanie idei funkcjonalizmu urbanistycznego jako podstawy przekształceń przestrzennych, tzn.: zastosowanie nowoczesnych metod analizy przedprojektowej, którą poprzedzało opracowanie planu zabudowania; uporządkowanie struktury przestrzennej miasta poprzez strefowanie terenów zgodnie z ich funkcją; projektowanie nowych dzielnic mieszkaniowych opartych na zasadach rozproszonej lecz powiązanej przestrzeni (model „miasta-ogrodu”); kształtowanie infrastruktury rekreacyjnej, w tym spójnego systemu terenów zieleni i parków; integrację systemu transportowego z uwzględnieniem rosnącego znaczenia komunikacji samochodowej i kolejowej.

Kształtowanie koncepcji planu zabudowania Łucka odbywało się z uwzględnieniem roli krajobrazu naturalnego, w szczególności doliny rzeki Styr, w strukturze przestrzennej miasta. Przeanalizowano projekty urbanistyczne rozwoju historycznego centrum miasta.

Przy opracowywaniu planów generalnych obu miast widoczny był wpływ warszawskiej szkoły urbanistycznej na modernizację urbanistyczną oraz stopniowe przejście od planowania fragmentarycznego do kompleksowego zagospodarowania przestrzeni miejskiej.

Idee funkcjonalnego planowania urbanistycznego zawarte w planach generalnych Równego i Łucka nie zostały zrealizowane z przyczyn ekonomicznych oraz w związku ze zmianą sytuacji historycznej — wybuchem II wojny światowej. Niemniej jednak to właśnie te dokumenty stały się podstawą projektowo-metodologiczną dla przestrzenno-planistycznego rozwoju miast w okresie powojennym.

Słowa kluczowe: urbanistyka, Wołyń, okres międzywojenny, plany zabudowania miast.

BIBLIOGRAFIA

MATERIAŁY PUBLIKOWANE

Album młodej architektury Politechniki Warszawskiej, 1930.

Chmielewski Jan Maciej, *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Warszawa 2001.

Chmielewski Jan, Syrkus Szymon, *Warszawa Funkcjonalna (przyczynek do urbanizacji regionu Warszawskiego)*, „Komunikat SARP”, 1935, nr 8, s. 37–74.

Co mówi architekt miejski o rozbudowie miasta?, „Echo Równieńskie”, 1928, nr 244, s. 4.

Juraniec-Jurewicz Adam, *Prace i zagadnienia urbanistyczne Wołynia*, „Wołyńskie Wiadomości Techniczne”, 1937, nr 8/9, s. 6–11.

Kononowicz Wanda, *Oblicza modernizmu w urbanistyce europejskiej pierwszego trzydziestolecia XX wieku na przykładzie Wrocławia*, [w:] *Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona*, red. M.J. Sołtysik, R. Hirsch, Gdynia 2009, s. 13–20.

Kodym-Kozaczko Grażyna, Kozaczko Mieczysław, *Plan ogólny zabudowania Poznania (1931–1939) na tle europejskiej teorii i praktyki budowy miast*, [w:] *Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona*, red. nauk. M.J. Sołtysik, R. Hirsch, Gdynia 2009, s. 105–114.

- Lauterbach Alfred, *Zagadnienia wielkiego miasta*, „Architektura i Budownictwo”, 1925, nr 2, s. 15–23, 21–22.
- Obwieszczenie Zarządu Miejskiego m. Równego z dn. 31 stycznia 1934 r. w sprawie sporządzenia szczegółowego planu zabudowania, „Wołyński Dziennik Wojewódzki”, 1934, nr 2, s. 19–20.
- Otwarcie parku w Równem, „Wołyń”, 1933, nr 31, s. 5.
- Pawłowski Krzysztof Kazimierz, *Kierunki rozwoju urbanistyki polskiej okresu międzywojennego a ewolucja osiedla mieszkaniowego*, [w:] *Sztuka XX wieku*, Warszawa 1971, s. 153–188.
- Przesmycka Elżbieta (red.), *Architektura modernizmu: Kraków, Lublin, Otwock*, Lublin 2008.
- Purchla Jacek, *Rozwój przestrzenny, urbanistyczny i architektoniczny Krakowa doby autonomii galicyjskiej i drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. J. Wyrozumski, Kraków 2007, s. 619–661.
- Rozstrzygnięcie konkursu №71 SARP-TUP na rozplanowanie miasta Równego, „Komunikat SARP”, 1937, nr 5, s. 12.
- Studia wstępne do planu zabudowania m. Równego, „Biuletyn Urbanistyczny”, 1936, nr 1, s. 24–43.
- Stadion sportowy w Łucku, „Wołyń”, 1933, nr 31, s. 7.
- Swiszcowski Tadeusz, *Park w Równem*, „Wołyń”, 1933, nr 4, s. 9.
- Swiszcowski Tadeusz, *Nowy park w Równem*, „Wołyń”, 1933, nr 18, s. 5.
- Mykhaylyshyn Olga, Smolyn Maryan, *Arkhytektura Volynskyykh torhiv v Rivnomu 1930-1939 rokiv*, „Suchasni problemy doslidzhennya, restavratsiyi ta zberezhennya kulturnoyi spadshchyny”, 2008, nr 5, s. 133–146.
- Pyasetskyi Valdemar, *Proekty vykorystannya skhidnoyi chastyny richkovoyi dolyny Styru*, „Staryi Luts’k”, 2008, nr IV, s. 186.

MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Zespół 9

- Zmiana granic gmin miejskich, województwo wołyńskie, sygn. 302.

Archiwum Państwowe Obwodu Rowieńskiego, Równe, Ukraina:

Magistrat miasta Równe, Fond 31

- Protokoły posiedzeń komitetu do spraw rozbudowy miasta Równego, 1929–1934, pp.1, spr. 982.
- Plany i schematy rozmieszczenia budynków w mieście Równem, 1929, op. 1, spr. 1095.
- Zarządzenia magistratu dotyczące zasad budowy domów mieszkalnych na terenie miasta i osiedli, 1934, op. 1, spr. 2770.
- Plan części miasta Równego, op. 2, spr. 3967.

Magistrat miasta Równe, Fond P-01934

- Plan miasta Równego [1936], op. 20, spr. 121.

Pomocniczy zespół dokumentów:

- Opinia o projekcie ogólnego planu zabudowania miasta Równego (Województwo Wołyńskie), bez sygnatury.
- Plan zabudowania miasta Równego [1936], bez sygnatury.

Archiwum Państwowe Obwodu Wołyńskiego, Łuck, Ukraina:

Magistrat miasta Łucka, Fond 158

- Przesłanki sporządzenia ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego Łucka, op. 4, spr. 16.
- Projekt instrukcji i instrukcja komitetu do spraw zagospodarowania Łucka, op. 4, spr. 19.
- Schematy i plany Łucka, op. 4, spr. 1154.
- Zarządzenie Ministerstwa Robót Publicznych, korespondencja z Urzędem Wojewódzkim Wołyńskim dotycząca zabudowy miasta Łucka, 1929–1931, op. 4, spr. 1261.
- Sprawa dotycząca nieruchomości kolonii oficerskiej w Łucku, 1933–1936, op. 4, spr. 1911.
- Dokumenty osobowe pracowników działu technicznego, 1935, op. 4, spr. 2296.

Miejski architekt Łucka, Fond 338

- Plan miasta Łuck, 1928–1929, op. 2, spr. 3.

THE URBAN DEVELOPMENT OF VOLYN'S RÓWNE AND ŁUCK DURING THE INTERWAR PERIOD: CONCEPTS, DESIGNS, AND IMPLEMENTATIONS

INTRODUCTION

The shaping in the 1920s and 30s of a qualitatively new environment for living in line with the principles of functional urban planning became one of the main tasks facing Polish architects and urban planners, including with respect to the cities of Volyn.

The largest cities in the voivodeship of Volyn within the borders of the 2nd Polish Republic—Równe and Łuck—required and indeed were the subject of similar functional-planning transformations during the interwar period.

The basis for developing plans aimed at reconstruction and spatial development was the urban concepts of Western Europe, tested earlier on the biggest cities of interwar Poland.

The aim of this article is the analysis of designs for the spatial-planning development of the cities of Równe and Łuck as developed in the 1920s and 30s in the context of the principles of European and Polish urban planning in the first third of the 20th century.

General scientific empirical methods were applied during research:

- Archival queries of primary sources (design documentation and others) making possible the identification of the objective scope of the research as well as its phases;
- The comparative method serving to identify shared and differing qualities of urban planning designs for Równe and Łuck in the context of Western European and Polish urban planning theory and practice;
- Structural-genetic analysis and synthesis aimed at establishing the functional-spatial essence of the transformations in the proposed designs for the development of the examine cities.

The analytical part of this article is based on several groups of sources. Firstly, on publications of conceptual character from the interwar period, especially those devoted to the ideas of functional urban planning¹ and the shaping of the environment of the

¹ J. Chmielewski and S. Syrkus, *Warszawa Funkcjonalna (przyczynek do urbanizacji regionu Warszawskiego)* [Functional Warsaw: Contributions to the urbanization of the Warsaw region], *Komunikat SARP* [Communiqué of the Association of Polish Architects], 1935, no. 8, pp. 37–74.

contemporary city² as well as current research by Polish scientists relating to the urban development of Polish cities in the 1920s and 30s.³

The second significant group consists of publications in the professional (*Biuletyn Urbanistyczny* [Urban Planning Bulletin] and *Komunikat SARP* [Communiqué of the Association of Polish Architects]), regional (*Wołyńskie Wiadomości Techniczne* [Volhynia Technical News], *Wołyń* [Volyn], and *Wołyński Dziennik Wojewódzki* [Volyn Voivodeship Journal]), and local (*Echo Równieńskie* [Równe Echo]) press that facilitate establishing the details of approaches and the chronology of developing urban development designs. A key role is played by primary sources—i.e. city building plans, designs of individual municipal districts, and texts relating to problems, ideas, and planning structure developmental assumptions for Równe and Łuck, which may be found in the regional archives of Ukraine.

ARCHITECTURAL AND SPATIAL DEVELOPMENT DESIGNS FOR THE CITY OF RÓWNE

Równe, due to its scale, economic development level, and population employment structure (small plants satisfying local needs in terms of industrial production dominated and small-scale trade was well-developed) could not aspire to urban planning activities on a scale comparable with the largest cities of Poland—Warsaw,⁴ Wrocław,⁵ Cracow,⁶

² A. Lauterbach, Zagadnienia wielkiego miasta [Big city matters], *Architektura i Budownictwo* [Architecture and Building Construction], 1925, no. 2, pp. 15–23, 21–22.

³ W. Kononowicz, Oblicza modernizmu w urbanistyce europejskiej pierwszego trzydziestolecia XX wieku na przykładzie Wrocławia [The face of Modernism in European urban planning of the first three decades of the 20th century: The example of Wrocław], in *Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona* [Modernism in Europe: Modernism in Gdynia – interwar architecture and its protection], scientific editors M. J. Sołtysik and R. Hirsch, Gdynia, 2009, pp. 13–20; G. Kodym–Kozaczko and M. Kozaczko, Plan ogólny zabudowania Poznania (1931–1939) na tle europejskiej teorii i praktyki budowy miast [Master plan for the building of Poznań (1931–1939) against a backdrop of European city building theory and practice], in *Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona* [Modernism in Europe: Modernism in Gdynia – interwar architecture and its protection], edited by M. J. Sołtysik and R. Hirsch, Gdynia 2009, pp. 105–114; E. Przesmycka (Editor), *Architektura modernizmu: Kraków, Lublin, Otwock* [The architecture of Modernism: Cracow, Lublin, and Otwock], Lublin 2008; K. K. Pawłowski, Kierunki rozwoju urbanistyki polskiej okresu międzywojennego a ewolucja osiedla mieszkaniowego [Directions of development of Polish urban planning of the interwar period and the evolution of the housing estate], in *Sztuka XX wieku* [Art of the 20th century], Warsaw, 1971, pp. 153–188; J. Purchla, Rozwój przestrzenny, urbanistyczny i architektoniczny Krakowa doby autonomii galicyjskiej i drugiej Rzeczypospolitej [The spatial, urban, and architectural development of Cracow in the age of Galicia and the 2nd Polish Republic], in *Nowe studia nad rozwojem miasta* [New studies into city development], edited by J. Wyrozumski, Cracow, 2007, pp. 619–661.

⁴ J. Chmielewski and S. Syrkus, *Warszawa Funkcjonalna...*, op. cit., pp. 37–74.

⁵ W. Kononowicz, *Oblicza modernizmu...*, op. cit., pp. 13–20.

⁶ J. Purchla, *Rozwój przestrzenny, urbanistyczny i architektoniczny Krakowa...*, op. cit., pp. 619–661.

Poznań,⁷ Lublin,⁸ and others. The city also lacked the potential for applying comprehensive functional–spatial methods of organization. Like most medium and small cities in the interwar period, Równe felt the effects of the industrial revolution and intensification of urbanization processes. Local social problems relating to a low level of education, health care, and the sanitation–hygienic state of the city forced the design of new residential quarters as well as suitable municipal infrastructure.

The first attempt at the partial regulation of the built-up area of Równe was a plan drawn up by its city hall technical department in 1928⁹ (fig. 1). That plan proposed placing sports facilities of municipal importance in the valley of the Uście River. At the same time, marshy lands unsuitable for residential building located near the former palace of the city owners—the ducal Lubomirski family—as well as those along the river were earmarked for a municipal park. New residential quarters and the siting of public buildings was planned north of the palace.

Sketches of two variants of the plan have survived. One of them assumed the development of a residential zone south and southeast of the center on the grounds of the former palatial park (fig. 2). The second proposed the idea of creating a new administrative center through the spatial–compositional linking of the former palace with the new city hall building by way of a boulevard and square (fig. 3). The compositional layout of residential quarters and radial streets emerging from small squares all clearly reference the English “garden city” urban solutions from the beginnings of the 20th century and the suburbs of Poland’s largest cities of the 1920s and 30s. However, these proposals found themselves criticized by the chief city architect, W. Świętochowski, who stressed the lack of any possibility for construction on the marshy land.¹⁰ As a result, the city authorities aborted further work on that version of the plan.

A similar approach to compositional–planning organization was applied in the designs for new residential quarters on the eastern edges of Równe—Szymon Sidorczuk, Architect, 1930¹¹ (fig. 4).

This land was adjacent to the municipal park where this function was served by the Volyn Fairgrounds—a regional exhibition of industry, crafts, and agriculture—as of 1930 on the grounds of the suburban properties of the Lubomirski Dukes—the Górka¹² grange. The specialized function of the park, the large number of pavilions, and the relatively small area restricted the potential for recreation and leisure by inhabitants.

⁷ G. Kodym–Kozaczko and M. Kozaczko, *Plan ogólny zabudowania...*, op. cit., pp. 105–114.

⁸ E. Przesmycka, *Architektura modernizmu...*, op. cit., p. 172.

⁹ Archiwum Państwowe Obwodu Rówieńskiego (APOR – Równe District State Archives), f. 31, op. 1, case file 1095.

¹⁰ Co mówi architekt miejski o rozbudowie miasta? [What does the city architect have to say about the expansion of the city?], *Echo Równieńskie* [The Równe Echo]. 1928, no. 244, p. 4.

¹¹ APOR, f. 31, op. 2, case file 3967.

¹² O. Mykhaylyshyn and M. Smolyn, *Arkitektura Volynskykh torhiv v Rivnomu 1930–1939 rokiv, Suchasni problemy doslidzhennya, restavratsiyi ta zberezhennta kulturnoyi spadshchyny*, 2008, no. 5, pp. 133–146.

It is for this reason that thanks to the initiative of Równe City Hall a new municipal park was designed in 1930 for the Grabnik suburb.¹³ The development of the park as a botanical garden facilitated the involvement of municipal schools in cleaning and maintenance work on the designated areas. The planting of native species of plants facilitated the spreading of knowledge about Nature in Western Volyn and the creation of a park guaranteed employment for a significant number of unemployed people. Moreover, “[...] The founding of a municipal park for Równe is of great importance [...] because, of all the cities of Volhynia [it] is the most deprived of greenery, both public and private. Równe, occupying an area of 694 ha [1,715 acres] has no park. The Lubomirski Park has an area of barely three hectares [7.4 acres]. A purposefully built city should have at least 10 m² [108 sq. ft.] of planted vegetation per inhabitant. Równe has a mere 1.1 m² [11.8 sq. ft.].”¹⁴

To mark the founding of the new park, which took place on July 15, 1933, Równe was visited by Henry Józewski, the Voivode of Volyn. The park had an area of four hectares [9.9 acres]. Its design was developed as a charity work by Mikołaj Wejtko, Eng.¹⁵

The absence of any document defining any architectural–spatial strategy for the development of Równe, the fragmented nature of urban planning work, and the need to adapt building tissue to the requirements of the new Building Code prompted the local administration to develop a master plan. In June of 1934 the city management announced the preparing of a detailed plan for the building tissue of the city center and downtown by the technical department.¹⁶ However, only the building regulations were approved in this phase.¹⁷ They subdivided the land in several zones of various building types (Zone I – Dense fireproof housing tissue two or more stories in height; Zones II and III – Building tissue of the same type, but of lower density; Zone IV – Dispersed mixed, fireproof and non–fireproof buildings; Zone V – Industrial structures), while at the same time regulating the height of buildings and their locations on their lots.

Matters relating to the master plan were not resumed until 1936 when the Voivodeship Bureau of Measurements and City Building Plans in Łuck undertook comprehensive pre–design studies. They served as a basis for organizing and conducting a nationwide competition for the development of a master plan for the building of the city.¹⁸ The preparatory work was performed to a high methodological standard. It encompassed physiological analysis of the terrain, the locations of the main traffic arteries (transportation layout), an outline of historical development, and statistical data visualizing the economic,

¹³ T. Swiszcowski, Park w Równem [The park in Równe], *Wołyń* [Volyn], 1933, no. 4, p. 9.

¹⁴ T. Swiszcowski, Nowy park w Równem [The new park in Równe], *Wołyń* [Volyn], 1933, no. 18, p. 5.

¹⁵ Otwarcie parku w Równem [The opening of the park in Równe], *Wołyń* [Volyn], 1933, no. 31, p. 5.

¹⁶ Directive of the City Management of Równe of January 31, 1934 on the development of a detailed plan, *Wołyński Dziennik Wojewódzki* [Volyn Voivodeship Journal], 1934, no. 2, pp. 19–20.

¹⁷ APOR, f. 31, op. 1, case file 2770, k. 2–6.

¹⁸ A. Juraniec–Jurewicz, Prace i zagadnienia urbanistyczne Wołynia [Volhynia urban studies and issues], *Wołyńskie Wiadomości Techniczne* [Technical News of Volyn], 1937, no. 8/9, p. 8.

social, and cultural–educational needs of the largest city of the Volyn Voivodeship.¹⁹ The materials as developed were highly regarded by urban planners, sociologists, and economists. Associated comments published with these materials stressed the need for an individualized approach to solving the problems of urban planning in the cities. “[...] Any and all schematic designs in this field do not lead to suitable solutions. Individual housing estates, even if of the same type, have character that is so spontaneous that rigid standardization on them, which defines that character, will never achieve the desired outcome.”²⁰

From among the nineteen submitted competition designs, five received awards. Second prize went to Marta and Adam Juraniec–Jurewicz as well as Józef Wargala, Eng., of Łuck. Third was awarded to architects Józef Reński and Wacław Podleski of Warsaw. Fourth went to Zbigniew Ihnatowicz and Kazimierz Pigułowski, also of Warsaw. An honorable mention went to Design No. 18. The overall winner was a concept developed by well-known Warsaw architects, members of the TUP Society of Polish Urban Planners, Maryla Buckiewiczówna and Władysław Wieczorkiewicz.²¹

The competition designs presented an overall strategy for the architectural–spatial development of Równe, an approach to giving structure to the housing tissue, the shaping of new public spaces, and the sites for administrative, social, cultural, and educational facilities.

The originals of the graphic parts of two competition designs have survived till today—i.e. the work of Maryla Buckiewiczówna and Władysław Wieczorkiewicz (Design No. 7)²² and Design No. 17,²³ whose authors have not been established. The design of Marta and Adam Juraniec–Jurewicz as well as Józef Wargala (Design No. 3) were published on the pages of the *Wołyńskie Wiadomości Techniczne* [Technical News of Volyn].²⁴

Visible in the design of M. Buckiewiczówna and W. Wieczorkiewicz is a clear striving for a functional order of municipal space and balanced proportions between built-up and open areas taking into account the density and height of existing and planned buildings (fig. 5). Proposals relating to the organization of housing and recreational zones in Równe were really novel. The experience of M. Buckiewiczówna in “zoning” systems acquired in work on the master plan of Warsaw at the start of the 1930s was utilized in developing the design.²⁵ In particular, four types of residential buildings were identified, including their locations on the master plan of Równe. This was in agreement with

¹⁹ K. K. Pawłowski, *Kierunki rozwoju urbanistyki...*, op. cit., pp. 153–188.

²⁰ *Studia wstępne do planu zabudowania m. Równego* [Preliminary studies for a building plan for the city of Równe], *Biuletyn Urbanistyczny* [Urban Planning Bulletin], 1936, no. 1. p. 24.

²¹ *Rozstrzygnięcie konkursu No. 71 SARP–TUP na rozplanowanie miasta Równego* [The results of SARP–TUP Competition No. 17 for the planning of the city of Równe], *Komunikat SARP* [SARP Communiqué], 1937, no. 5, p. 12.

²² APOR, f. P-1934, op. 20, case file 121.

²³ APOR, Supplementary Document Team.

²⁴ A. Juraniec–Jurewicz, *Prace i zagadnienia...*, op. cit., p. 9.

²⁵ G. Kodym–Kozaczko and M. Kozaczko, *Plan ogólny zabudowania Poznania...*, op. cit., p. 111.

the earlier mentioned principles for city development. The design authors maintained tradition leaving the highest building density in the central part of Równe (the former island)—60% of the area of each lot. The reconstruction of the timber single-story buildings of the Jewish quarter was assumed, replacing them with two-story masonry buildings (fig. 6).

Significant changes were planned for downtown Równe. The city was to be expanded in the northeast direction, but especially to the west. This was linked with significant adjustments to the street network, clearly moving toward a linear system in the new districts.

A longitudinal orientation for the new streets in the southeastern part of Równe guaranteed optimum insolation for the residential buildings, which is something the architects—always favoring functional urban planning—always paid attention to. A similar schematic was also applied in other new housing districts of Równe, including the southeastern section incorporated into the city in 1933.²⁶ A complete change in the character of the building tissue was planned. Compact four-story development was to be built in place of typically rural settlements. It was here that 27,500 inhabitants were to be housed in the future, over one-third of the projected total population of the city in thirty years time.

The housing of another 26,000 people was planned on the outskirts of the downtown area in quarters of single-family houses as well as two-three story apartment buildings (lot built-up area—20%). Spatial isolation of the lots was guaranteed by the inclusion into the urban tissue of extensive recreational lands linked by avenues and boulevards extended along streets.

The area of the Grabnik housing estate was already planned in 1926 on the eastern outskirts of Równe. It maintained its status as the most attractive part of the city to live in. It was built up with the villas of the city's elite and government officials (lot built-up area—10%) (fig. 7).

Decreasing the density of building tissue with distance from the center toward the outskirts had a positive reflection in the increase in green areas, one of the key targets of the new development plan. This was the first time that the creation of a coherent system of municipal vegetation that would improve the sanitary-hygienic conditions of the urban environment as well as its aesthetic qualities was proposed.

Nature-landscape and historical-architectonic circumstances conditioned the formation of an expansive recreational zone along the Uście riverbed. Its southern section developed as a logical step in the modernization of part of the former Lubomirski ducal residence park. The design assumed the establishing of a municipal park with a developed sports zone on the grounds of ponds drained at the end of the 1920s and stretching all the way to the southern limits of the city, where open-air water sports facilities were

²⁶ AAN Archives of Modern Records in Warsaw, Ministry of Internal Affairs, file no. 302.

placed. The former Lubomirski palace was assigned the role of compositional–planning center whose walls were earmarked to house a municipal museum. The riverside vegetation in the city center was transformed into a municipal promenade linking the municipal park with the grounds of the Jordan Garden and Volyn Fairgrounds. The moving of the fairgrounds from the eastern part of the city was a necessity: A part of the Lubomirski estate (the Górká grange) that had been home to the fairs for many years could no longer cater to the large numbers of participants and visitors.

The development of rail and automobile transportation forced the design of new municipal arteries for bypassing the downtown area and linking peripheral districts as well as the city center with the railroad station while guaranteeing the necessary access to the freight station. The authors put forward a concept providing a solution to these tasks. Firstly, a street, a doubler, south of Równe’s main street (May 3rd Street) extending from the earlier mentioned park in the city’s eastern section, crossing the river and railroad tracks, all the way to the road leading westward to Dubno. Thus, this artery would significantly “unburden” the main street, marking the southern planning limit of the historical center. One of the emerging quarters, the one next to the Cathedral of the Resurrection, was earmarked for the forming of the city’s administrative center. The complex of administrative buildings was designed in the form of seven buildings symmetrically laid out with respect to a compositional axis—the boulevard running perpendicular to May 3rd Street directed toward the main entrance into the new municipal park. Secondly, two new streets were delineated in the northern part of the city. The first would connect the existing Foch Street with the square in front of the new bus terminal (next to the railroad station). The second would lead from Kaukazska Street near the Dormition of the Blessed Virgin Mary orthodox church, to Station Square, formed by the railroad station, hotel, and the entrance to the new Volhynia Fairgrounds.

The existing spatial–planning structure of Równe was developed by the creation of a system of open public spaces—new squares in front of public buildings. The planning axis—a pedestrian street—would close off Foch Street, linking spaces in front of the planned City Hall building and theater (**fig. 8**). The city edges had isolated open squares for retail trading of agricultural goods and livestock.

In line with the principles of functional planning and in accordance with the decision of the technical commission of City Hall taken in 1929,²⁷ the design assumed the transfer of most industrial establishments (including the municipal slaughterhouse, blacksmith, forge, mills, brickworks, etc.) to a location at a significant distance from the downtown area and housing estates to the northern part of the city in order to create an industrial zone in direct proximity to the railroad.

The architectural–urban planning concepts presented in the M. and Adam Juraniec–Jurewicz as well as J. Wargala design are similar to those described above (**fig. 9**). For this reason it is only necessary to look at the main differences. The authors proposed

²⁷ APOR, f. 31, op. 1, case file 982, k. 11.

the creation of two spatial-planning cores located east of the historical center and in the western part of Równe, close to the army garrison, thus stimulating the synchronized development of the left- and right-bank parts of the city. In addition to the recreational-sports zone along the Uście River and the municipal stadium near the historical palace of the Lubomirski dukes, the architects projected the creation of yet another sports core on the northern border of the Grabnik housing estate. The location of the Volyn Fairgrounds remained unchanged.

A weakness of the design seems to be the maintenance of the spatial isolation of the railroad station in spite of the delineation of new streets in its direction. Moreover, the proximity of some markets to the downtown area do not foster any improvement in the aesthetic qualities of the municipal environment or to its sanitary-hygienic state.

In the case of Competition Design No. 17 (fig. 10), where with a rather mechanical “overlay” of a new, regular street network onto the established city plan, what attracts attention is the planning organization of the main compositional nodes of the city (fig. 11). The delineating of a new artery south of the main street not only solved a significant number of the problems facing the development of municipal transportation, but can also be treated as a planning factor forming the new public and administrative center of the city, integrated with the municipal recreational zone. Most probably, the proposal to place the city authorities within the walls of the outstanding and only historical Late Baroque building in the city—the palace of the Lubomirski dukes—had the intention of stressing the representative character of the institutions as well as protecting the building from further neglect and devastation in the wake of the destructive fire of 1927. A mark of modernity and a new phase in the development of the city was the incorporation into the spatial composition of a public entertainment building that closed off the axis aimed at the palace from the north. The forming of a local public center was also envisaged for Grabnik (fig. 12).

The authors of Design No. 17 essentially strove to create a strong transportation node in the area of the railroad station, incorporating the railroad station and bus terminal buildings into Station Square. This variant of forming the external transportation node together with the new grounds for the Volyn Fairgrounds was a solution that looked more than just convincing.

Competition materials served as a basis for developing a master plan for the spatial development of Równe. This is evident in the technical report (its authors are not named) as well as the reviews of the designs signed by W. Wieczorkiewicz and S. Zbróżyńska.²⁸ The authors of the technical report stressed that in developing the building plan, they also benefited from the above-mentioned pre-design studies from 1936. The major tasks in developing the building plan were:

²⁸ Opinia o projekcie ogólnego planu zabudowania miasta Równego (Województwo Wołyńskie) [Review of the design of the master plan for the building of the city of Równe (Volyn Voivodeship)], APOR, document team room.

- Development of the spatial–planning and architectural perspectives of Równe for the next thirty years (up to the year 1968);
- The creation of a bypass circumventing the downtown area that would connect the peripheral regions of the city;
- The coupling of the eastern and western parts of the city by building overpasses over the railroad lines etc.;
- Designating land for future building in line with the plans for the utility networks (water and sewage);
- The shaping of the industrial zone;
- Designating land for markets (retail trade squares);
- Reconstructing building quarters that fail to meet modern sanitary and hygienic requirements; and
- Creating a system of municipal vegetation for the planned number of inhabitants—72,000 people.

The same document includes calculations of land areas that, in line with the needs of the city, should be earmarked for the construction of schools, hospitals, administrative facilities, places of worship, and cemeteries.²⁹

In a successive part of the report—project description—matters relating to the building up of the historical center of the city were discussed. Due to their fragmentation and reconstruction–related difficulties, the authors recommended limiting downtown structures to two–story building³⁰ (fig. 13).

The main comments of the reviewers regarding the design were expressed in the following two contexts:

1. The functional principles of city development (especially transportation on the various planning levels, spatial isolation of conflicting functions, architectural–urban planning composition applying large–volume building, and the spatial structure of the city;
2. Local qualities shaping the environment (priority in timber structures, insufficient facilities of social character, absence of administrative–representational space).³¹

The architects as well as the reviewers mainly stressed the need for combining pragmatic principles for developing the living environment for comfort in living, leisure, and creating a city that is an aesthetic system that simultaneously solves problems specific to Równe. This was primarily a matter of the need to correlate the scale of the city with the

²⁹ *Opinia o projekcie...*, op. cit., APOR, document team room, k. 1–2.

³⁰ *Ibid.*, k. 7.

³¹ *Ibid.*, k. 36.

way links among its various sections were organized. It was the view of Wieczorkiewicz and Zbróżyńska that in the case of cities of the medium category, which included Równe, it was the development of the street network and suitable “fluid” belts of vegetation that were the most appropriate,³² as proposed by the M. Buczkiewiczówna and W. Wieczorkiewicz competition design.

CONCEPT FOR THE BUILDING PLAN OF ŁUCK

The way things worked out historically, one of the deciding factors shaping the structure of the cities of Równe and Łuck was natural river catchment areas—the Uście and Styr rivers, respectively. In both cases the city centers were located in the immediate vicinity of these waters. However, in as much as in the case of Równe, it was already in the first half of the 18th century that the river became the main compositional element of the residential park of the city owners, the Lubomirski dukes, in Łuck the Styr lake reservoir and its tributaries—the Sapałajówka and Głuszczec rivers—remained a part of the natural landscape up to the end of the 1920s. The city, as part of its territorial expansion, came up against the problem of developing river valleys.

The plan for development of this land was drawn up and involved the drying of the meadows adjacent to the Medieval Lubart castle and to the downtown.

The design developed over the years 1928–1929³³ (fig. 14) implemented a synthesis of elements of linear structure with the principles of the planning of a “garden city.” The riverbank grounds were attached to the downtown as the planned location of villas. The plan structure included pedestrian spaces—walkways, water reservoirs, and canals.

The design developed in 1930 (fig. 15) by S. Sidorczuk, an architect from Równe, included the proposal to treat the new building tissue as an independent part of downtown Łuck with the network of new streets directed toward the compositional center—Lubart Castle.³⁴ Thus, what was formed was a new administrative center for Łuck that was coupled with its historical core both spatially and in plan. The design assumed the erection of residential buildings of two types—row houses (no higher than three stories) and villas that would create a perimetric system of built-up quarters.

In parallel with the developing of an architectural–planning concept shaping the central part of Łuck, the technical department of City Hall defined directions of the functional development of the remaining parts of the city, especially the industrial zone. On the basis of natural–climatic factors, the hydrographic qualities of municipal land, and the building structure of individual sections of the city, F. Filipczuk, the municipal engineer, justified the 1930 location for the industrial zone on the northern outskirts of Łuck: “The northern side—i.e. and lands of the Kuczkarówka and Wiszków villages—lands located

³² Ibid., k. 28, 36.

³³ APOW State Archives of the Volyn District, f. 338, op. 2, case file 3.

³⁴ APOW, f. 158, op. 4, case file 1154.

near the railroad station embody all conditions needed by an industrial district, specifically proximity to water, the proper drainage of the lower bank of the river, location near the railroad, low density residential buildings, and finally, development of small-scale production.”³⁵

The current nature of the transformation of the spatial–planning and functional structure of Łuck is confirmed by the fact that Alina Strarzakowa³⁶ chose it as the topic of her diploma thesis at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology in 1935 (fig. 16A and 16B). The author presented a comprehensive approach to solving the issue: linear row housing was the basis of the development of the riverside grounds along the Styr. Valuable historical structures and architectural complexes were incorporated into the composition of the green belt, located on the south side of the new housing district within the limits of the downtown area.

The function of a specific frame for each residential quarter was assumed for sectional buildings of greater height as well as for new complexes of administrative buildings. Their economical, geometric form centered on a volume–based rhythm and dynamic lines. It was to be a mark of radical change in the social life of the city. Logic, coordination, and composition were to reign here—all concepts raised by theoreticians of Polish urban planning as early as the mid–1920s.³⁷ New buildings were to differ radically from the traditional solutions characteristic of the centers of provincial towns dating from Imperial Russian times (fig. 16C).

In was in the mid–1930s, following drainage works encompassing the River Głuszec and its adjacent wetlands, that the city authorities of Łuck concentrated on questions relating to the development of a building plan. However, attempts at developing such a master plan for the city met with difficulties, primarily financial and technical.

It was in 1933 that an extensive motivational paper by a staff member of the technical department, W. Kapiński, pointed to the urgent need for developing such a plan and defining the scope of issues that, according to the author, required priority solutions in the both a regional and local context.³⁸

This concerned the incorporation of Łuck as an administrative–economic center into the regional transportation system between cities through the building of railroad lines in the north, south, and east directions and transforming the city into a major railroad hub as, to date, it found itself on the external periphery of the voivodeship transportation network. The second task in need of a solution was guaranteeing the city a defensive capacity in the event of war. The key to solving this problem, in the view of the author, was also to be found in the sphere of organizing internal and exterior links,

³⁵ APOW, f. 158, op. 4, case file 1261, k. 99.

³⁶ *Album młodej architektury Politechniki Warszawskiej* [Album of young architecture of the Warsaw University of Technology]. 1935.

³⁷ A. Lauterbach, *Zagadnienia...*, op. cit., pp. 21–22.

³⁸ APOW, f. 158, op. 4, case file 16.

especially by building an alternate airport as well as an auxiliary railroad station on the left bank of the Styr.³⁹

A successive point to the program for developing a master plan was an indication of the necessity of expanding and reconstructing the downtown area in line with the representational requirements of a voivodeship center. Fourth place is taken by the problem of functional zoning—"defining places of employment and establishing housing and retail districts taking into account the principles of urban hygiene."⁴⁰

W. Kapiński called attention to the growing problem of the urban and architectural development of Łuck tied to the chaotic building up of vacant downtown lots on Sienkiewicza Street and in the Krasne, Wulka, and Jarowica suburbs. The high rate of urbanization processes in the city as well as the deficit of housing had led to chaotic and overly dense building construction in this region.

At the same time, while discussing the possibility of rebuilding existing housing, Kapiński expressed doubts as to the legitimacy of such a venture, especially in the context of optimal building exposition and their proper orientation. The theory maintaining the impossibility of "surgical intervention" into urban tissue as stemming from economic conditions became an argument for the treating of a master plan as a strategic document for building transformation in the desired direction. "A building plan [...] should define a framework in which, over the course of decades, the character and safety of building structures could change, gradually leveling and straightening streets."⁴¹

The absence of a master plan for the city was compensated by the work of City Hall's technical department on designs for the building tissue of individual city districts. In this context it is the work of architect Władysław Śmigielski that seems significant. He, in 1934, worked at Łuck City Hall as the official responsible for city regulations and designs. In line with established practice, this architect performed pre-design work as well as sketches for the master plan of the building tissue of Łuck (this document has not been found). He presented his vision for the development of the municipal meadows, the surroundings of Lubart Castle, a detailed plan of the buildings of the Old Town, studies and designs for the buildings of the center, the regulating of individual streets, and the design of parks and a system of municipal vegetation.⁴²

Over the 1920s and 30s the northeastern part of Łuck was the site of the formation of several single-family housing estates—i.e. the white-collar and officers colonies. Their urban layout was linked with the new recreational zone of the city surrounding the municipal stadium whose construction was completed in 1933.⁴³ This complex of structures and vegetation—encompassing bleachers for spectators, pavilions with chang-

³⁹ APOW, f. 158, op. 4, case file 16, k. 5odw.

⁴⁰ Ibid., k. 2–4.

⁴¹ APOW, f. 158, op. 4, case file 16, k. 7odw.

⁴² APOW, f. 158, op. 4, spr. 2296, k. 7odw.

⁴³ Stadjon sportowy w Łucku [The sports stadium in Łuck], *Wołyn* [Volyn], 1933, nr 31, s. 7.

ing rooms, training fields, tennis courts, an ice-skating rink, and a playground—were a functional and spatial extension of the existing garrison park. Moreover, the municipal recreational zone was to be enlarged toward the south, not only as a waterfront, but as a full-scale park planned on the vacant grounds belonging to the city along Powstania Listopadowego Street (presently Chopin Street) and partially also on land donated by private owners along the Sapalajówka River and along the southwest limit of the officers colony⁴⁴ (fig. 17).

The whole of current urban planning and design experience relating to the planning-spatial and functional-compositional development of Łuck found its reflection in the master plan design for city building as developed by the WBPiPZ Volyn Bureau of Measurements and Building Planning from 1937⁴⁵ (fig. 18). The main idea of the plan was the preserving and stressing of the landscape qualities of city area, appropriate functional zoning, organizing links between building structures and the landform, and the adapting of land difficult to develop for the recreational needs of the city.

The existing hydrographic network became the starting point for not choosing a regular urban layout in favor of a more freeform plan for municipal parks and gardens. In the “Krótkim opisie planu zabudowy Łucka” [Short description of the Łuck building plan] it was stressed that, “the main belt of vegetation is planned along the Omelanka, Sapalajówka, and Zastyrka rivers and partially a part of the old Hłuszec riverbed. Moreover, a belt of vegetation is assumed from the sports facilities on the Styr to Kredowa Góra [Chalk Hill]. The central park is to be on the grounds of the municipal meadows near Lubart Castle joining the green of Dąbrowskiego Square and the former church and monastery of the Order of Friars Minor (Bernardines). That park is to include an open-air swimming pool and sports facilities along the Styr River. The network of vegetation is also to include the existing cemetery, which is planned for elimination.”⁴⁶

The plans of intersections of main streets assume the establishing of squares while riverside green boulevards are planned along the Styr and Sapalajówka rivers. The most important heritage sites of municipal architectures are to be linked by pedestrian promenades.

In line with the assumptions of the master plan, the area of Łuck was subdivided into eleven building zones ranging from loose, two-story non-fireproof buildings with a lot coverage indicator of 5% all the way to dense, three-story fireproof buildings with complete lot coverage. However, it is worth noting that the bulk of municipal land area was designated for loose two- and three-story non-fireproof buildings as well as dense three-story ones.

Thus, the authors of the plan made an effort to combine a modern reimagining regarding

⁴⁴ APOW, f. 158, op. 4, case file 1911, k. 4.

⁴⁵ V. Pyasetskyy, Proekty vykorystannya skhidnoyi chastyny richkovoyi dolyny Styru, *Staryy Lutsk* [Old Łuck], 2008, no. IV, p. 186.

⁴⁶ APOW, f. 158, op. 4, case file 19, k. 4.

sanitary, hygienic, and cultural needs of the city with a caring approach to the landscape and fidelity to cultural heritage.

CONCLUSIONS

The main objects earmarked for urban planning in Volyn in the 1920s and 30s were the cities of Równe and Łuck, which noted the highest rates of urbanization as well as the most far-reaching transformations in social structure and forms of social intercourse. The development of master plans (building plans) was based on comprehensive pre-design work and research, the methodology of which was grounded in the modern solutions of the Warsaw school of urban planning. The direct transfer of principles of functional design in Volyn as well as their successful adapting to local conditions was made possible thanks to the participation of architects—urban planners—representatives and graduates of that school—in the design process.

An important role in implementing functional design principles was played by the master plan competition for the city of Równe in 1936.

As in the case of other cities of the 2nd Polish Republic, the primary stress during design was placed on the functional zones of municipal land in line with the principles of the Athens Charter. At the same time, the transformation or restructuring of housing lands and the forming of recreational zones were based on the creative synthesis of elements of E. Howard's "garden city" concept as well as Le Corbusier's "modern city" with the clear advantage of the former. Such an approach was the result of the historical shaping of the spatial layout and landscape situation of the cities.

Both in the case of Równe and Łuck, the listed factors were intended to not only shape the aesthetic distinctness of municipal landscapes and the rational integration of all municipal areas onto a single organism, but also serve as the semantic foundation for the modernization of municipal space providing it with new cultural-aesthetic values. Specifically, in the historical center, by reinterpreting old urban planning traditions bringing back the symbolic values and identification by the urban society with them, where in new districts by implementing new values by expanding the typology of public space.

The design solutions contained in the competition concepts and later in the building plan for the city of Równe demonstrate a striving for social-economic problem solving through the harmonizing of municipal tissue—the maximum mitigating of contradictions between the interests of the state, society, and private individuals—can clearly be seen.

The mechanistic transfer of the principles of "modern" urbanism was impossible due to the small scale of the cities and the local character of the problems. The mono-functionality of the space (isolation of functional zones) as a basic principle of functional design,⁴⁷ turned out to be unacceptable in the historically formed micro-environment, if

⁴⁷ J. M. Chmielewski, *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast* [Urban theory in designing and planning cities], Warsaw, 2001, pp. 72–73.

only because of the need to take into account the varied interests of the private inhabitants of the city.

Nevertheless, the indirect impact of these principles appears in the striving of the authors of the master plans and their reviewers to improve living conditions in cities by transforming the functional structures of the municipal environment, modernization of housing, creation of a system of open spaces, and the defining of ways to use them as integral parts of municipal spatial complexes.

Achieved at the end of the 1930s, design results defined long-term perspectives for the architectural development of Łuck and Równe, especially the shaping of the system of municipal vegetation, recreation, the location of educational facilities and other public structures serving as the basis for their expansion of the postwar decades.

SUMMARY

During the interwar period (1921–1939) the largest cities of the voivodeship of Volyn of the 2nd Polish Republic—Równe and Łuck—became subjects for the implementation of modern urban concepts as well as the reconstruction and development of the municipal environment that evolved of previous centuries.

The objective of the article is an analysis of the spatial planning development designs of the cities of Równe and Łuck in the 1920s and 30s in the context of theories of European and Polish urban planning in the first third of the 20th century.

Common scientific empirical research methods were applied over the course of work: archival investigations of primary sources, comparative methods, and historical-genetic and structural-compositional analysis.

The article analyzes the specifics of the shaping of the design concepts for the examined cities. Key for Równe was the resolution of the 1936 architectural competition for an overall design for the city. The winning entries indicated an active implementation of the concept of urban functionalism as the basis for spatial transformations—i.e. the application of modern pre-design analyses as preceding the planning of built-up tissue; the ordering of the spatial structure of the city by zoning in line with function; the design of new housing districts on the basis of dispersion as well as spatial coupling (the “garden-city” model); the shaping of recreational infrastructure, including a cohesive system of green areas and parks; the integration of a transportation system taking into account the growing importance of the automobile and railroads.

The shaping of the plan’s concept for the building of Łuck took place taking into account the role of the natural landscape, especially the valley of the Styr River, in the spatial structure of the city. Urban development designs of the historical center of the city were analyzed.

What is visible in the development of the master plans for the two cities is the impact of the Warsaw school of urban planning on the modernization and the gradual shift from fragmentary planning to a comprehensive development of municipal space.

The idea of functional urban planning found in the master plans of Równe and Łuck was never realized for economic reasons as well as due to the changed historical situation, the outbreak of World War II. Nevertheless, it is these documents that became the design–methodological basis for the spatial and planning development of the city in the postwar period.

Key words: urban planning, Volyn, interwar period, city building plans